

**Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Jogász szak**

**Az újságírók vallomás megtagadási joga a
büntetőeljárásban**

Konzulens:
Dr. Gácsi Anett Erzsébet

Készítette:
Szilágyi Veronika

Kézirat lezárása: 2016. november 20.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
I. fejezet. A tanú vallomástételének akadályai.....	4
1. A médiatartalom-szolgáltató vallomásmegtagadási joga.....	5
2. A forrásvédelem szükségességének alapvető indokai.....	6
2.1. A sajtó, mint a „nyilvánosság őrzőkutyája”.....	8
2.2. A tájékozódáshoz való jog biztosításának indoka.....	9
II. fejezet. Az információforrás védelmének alapjogi aspektusai.....	11
1. Információforrás védelmének kialakulása hazánkban.....	11
1.1. Forrásvédelem az 1986. évi II. törvényben.....	11
1.2. A médiaalkotmány elfogadásáról és annak szabályozási hiányosságairól.....	12
1.3. Az információforrás helyett a „bizalmi viszony” védelme.....	13
2. A hatályos szabályozás alapjai az Smtv. és a Be. Alapján.....	15
2.1. A védelem tárgya: a vallomástétel megtagadása és a házkutatás, lefoglalás alóli mentesség.....	15
2.2. A forrásvédelem regulájának áttörhetősége és annak összeegyeztethetősége az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdésével.....	16
2.3. A felfedésre kötelező hatóság.....	18
3. A forrásvédelem érvényesítésének gyakorlati nehézségei.....	18
3.1. Bodoky ügy.....	19
3.2. Oszter Sándor ügy.....	20
4. A forrásvédelmi szabályok megsértésének jogkövetkezménye.....	21
III. fejezet. Az információforrás védelme nemzetközi kitekintésben.....	23
1. Az EJEB gyakorlata az oknyomozó újságírók vallomásmegtagadási jogával összefüggésben.....	23
1.1. Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke és azzal összefüggő esetjog.....	25
1.2. A forrástitok korlátja.....	28
2. Forrásvédelmi szabályozás az európai kontinensen túl.....	30
2.1. USA, a sokszínű forrásvédelem országa.....	30
2.2. Forrásvédelem Törökországban.....	33
IV. fejezet. A forrásvédelem továbbfejlesztésének lehetőségei Magyarországon.....	35
1. Az újságíró fogalmának egzakt, kibővített meghatározása.....	35
2. Újságírói etikai kódex kialakításának szükségessége.....	36
3. A felfedésre kötelezés feltételeinek szigorítása.....	37
4. A publikálás előtt álló írások védelmének szabályozása.....	38
5. Az oknyomozó újságírás jövője.....	38
Összegzés.....	41
Irodalomjegyzék.....	42

Bevezetés

A vélemények szabad megnyilvánulásához való jog, sajtószabadság: valamennyi demokratikusan működő államban alkotmányos szinten szabályozott alapvető jogok, amelyek a mindennapi közbeszéd megannyiszor hangoztatott témái. A 2012-ben kikristályosodott újságírói forrásvédelmi szabályok között rögzített felfedésre kötelezés feltételeinek megsértése ugyanakkor a sajtószabadsághoz való jog, mint alapjog korlátozásához vezethet, ugyanis A büntető eljárásról szóló törvény 2012. július 3-án történt módosítása óta a jogalkotó egyértelműen rögzíti, hogy a taxatív felsorolt kivételektől eltekintve az újságíró nem vonható felelősségre a forrás kilétére vonatkozó vallomásmegtagadás kapcsán.

A téma időszerűségét mindenekelőtt az Emberi Jogok Európai Bíróságának iránymutató döntései, illetve a hazai ítélkezési gyakorlat forrásvédelemmel kapcsolatos tapasztalatai adják. A téma aktualitását tanúsítja továbbá, hogy a forrástítok védelme a rá vonatkozó szabályozás hatálybalépése óta úgy társadalmi, mint politikai, sajtószakmai és jogi érdeklődésre számot tartó témává vált hazánkban. Mind ezen felül a forrásvédelem szabályainak A büntetőeljárásról szóló törvényben történő rögzítésével nem önmagában az információt átadó személy kilétét övezi védelem, hanem a forrásszemély és az (oknyomozó) újságíró közötti bizalmi viszony részesülhet jogi oltalomban, ami a hagyományos értelemben vett nyomtatott sajtó és újságírás, illetve az online médiaforumok létjogosultságát hivatott biztosítani, továbbá közvetett formában, tágabb értelemben a lakosság tájékoztatáshoz való jogát képes előremozdítani. Tekintettel arra, hogy számos közérdeklődésre számot tartó információ csak a titokgazda anonimitásának garantálása mellett juthat el a nagy nyilvánossághoz, a forrásvédelmi szabályozás hatékony és jogi garanciákkal körül bástyázása elengedhetetlen volt a hazai büntetőeljárásról szóló törvényben. Értelemszerűen komoly aggályokat vetne fel az újságírói szférában az, ha a többnyire korrupcióról, közpénzek elsikkasztásáról, csalásról szóló, s mint ilyen, a társadalom számára hasznos információkat átadó személyek nevét egy esetlegesen meginduló büntetőeljárásban nem állna módjukban titokban tartani. Ezen, valóban a köz javára szolgáló, s a média világában igazán hír értékű információk átadásával a forrásszemélyek valós kockázatnak teszik ki magukat, úgy egzisztenciálisan, mint adott esetben egy, a felfedés következtében meginduló akár büntető-, akár polgári peres eljárásban. A forrásvédelem eme közösségi érdeket szolgáló szerepére hívta fel a figyelmet 2011-ben az Alkotmánybíróság: *„a sajtó működésének a közösség érdekében és nem a*

*közhatalom feladatainak ellátását segítve kell munkáját végezni”*¹, kihangsúlyozva azt, hogy védelemre tartanak számot mindazon információk, amelyek „a közügyekhez kapcsolódó nyilvános diskurzus számára elengedhetetlenek”².

A hazai, olykor hiányos forrásvédelmi szabályozás pontosításához irányítóként szolgáltak az Emberi Jogok Európai Bíróságának témába vágó ítéletei, amelyek rávilágítottak arra, hogy az információforrások védelme nélkül a sajtószabadsághoz való jog háttérbe szorulhat és könnyen az elnyomásból fakadó bizalmatlanság és félelemkeltés árnyékvilágába kényszerülhet vissza. Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a forrásvédelmi szabályozás széleskörűvé tételével a tanúbizonyítás terén az erre hivatott nyomozó hatóságok olykor akár perdöntő jelentőségű bizonyítékoktól eshetnek el, emiatt a gyakorlatban a hatékony, gyors és pontos büntetőeljárás követelménye összeütközésbe kerülhet a sajtószabadságból eredeztethető forrásvédelem szabályozásával. A forrásvédelem szabályainak eljárásjogban történő megfelelő alkalmazása ugyanakkor nem csak hazánk számára jelent aktualitást, hanem csaknem az egész európai kontinens kezelendő kihívása, de nagyobb távlatokban vizsgálódva kijelenthető, hogy megmérettetést jelent valamennyi jogrendszer számára: úgy az Amerikai Egyesült Államoknak, mint Törökországnak.

A dolgozatban kiindulópontom az adott kérdés, intézmény eljárás-dogmatikai központú és ezzel párhuzamosan alapjogi (alkotmányjogi) megközelítése volt, ahol különösen a nyelvtani, logikai, rendszertani és teleologikus értelmezési módszert alkalmaztam. Fontosnak tartottam továbbá a kutatás során, a szakirodalom feldolgozása mellett a kialakult joggyakorlatot is bemutatni. A dolgozatomban az EJEB témába vágó ítéleteinek vizsgálatával, illetve más jogrendszerek forrásvédelemmel kapcsolatos esetjogának tanulmányozásával arra a kérdésre keresem a választ, hogy létezik-e hatékony forrásvédelmi szabályozás a magyar büntetőeljárás területén, és melyek azok a garanciák, amelyeknek A büntetőeljárásról szóló törvényben történő rögzítésével a forrásvédelem a véleménynyilvánításhoz való jog sarokköveként funkcionálhat.

Jelen pillanatban nagy felelősség nehezedik a büntető jogalkalmazói réteg vállára, így elsősorban a bírói karra, számukra a legnagyobb kihívást - megfelelő jogalkotói patronálás mellett - az arany középút fellelése jelenti a hatékony bűnüldözés és az információforrás kilétére vonatkozó vallomásmeztagsági jog szükséges és arányos korlátozása között.

¹ 165/2011. (XII. 20.) Ab-határozat. ABK 2011. december, 1281.

² 165/2011. (XII. 20.) Ab-határozat.

Dolgozatom célja, hogy a sajtó- és szólásszabadságra, valamint a forrásvédelem szabályainak, elsősorban a büntető eljárásjogban jelentkező súlyponti kérdéseire koncentrálni bemutassam ezen új relatív vallomásmehtagadási jog kialakulásának és teljessé válásának rögzített útját.

I. fejezet. A tanú vallomástételének akadályai

*A bűncselekmény által megbillent jogrend helyreállításához*³ elengedhetetlenül szükséges, hogy a büntett tanúi vallomásukkal hozzájáruljanak a büntetéskiszabás alapjául szolgáló, megalapozott tényállás felállításához. Ezen kívánalomnak azonban gátat szabhatnak a hazai eljárásjogban már az 1896. évi XXXIII. törvénycikk óta részletesen szabályozott vallomástétel alóli mentességi okok. A tanú joghelyzetét tekintve a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény a benne meghatározott kivételekkel a tanú kötelezettségei között nevesíti a vallomástételt. A törvényi kivételek között két nagy csoportot határolhatunk el, így beszélhetünk tanúzási tilalmakról illetve mentességekről, amelyek egyrészt feltétlenül szükséges eljárási jogosítványok a tanúk számára, másrésztől viszont bizonyítási nehézségek forrásai lehetnek egy adott, konkrét felderítendő tényállás kapcsán egyéb bizonyíték hiányában. A törvényben meghatározott tanúzási akadályok két csoportjának közös vonása, hogy azok megsértése esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem használható fel. Míg tanúzási tilalom esetén a hatóság a tanú kihallgatását akkor sem rendelheti el, ha egyébként az vallomást kívánna tenni, addig a tanúzási mentességek esetén a mentességi jogra történt figyelmeztetést követően a tanú akarat-elhatározásától függ a vallomástétel, ugyanakkor a mentességi jog ellenére felvett vallomás ugyancsak jogellenesnek minősül.⁴

Témám szempontjából a relatív mentességi okok közül kettő kiemelését, illetve azok elhatárolását tartom szükségesnek. A relatív vallomástételi akadályok közül a Be. 82. § (1) bekezdés c) pontjában megfogalmazott foglalkozáson vagy közmegegyezésen alapuló mentességi ok valamint a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában rögzített forrásvédelemre vonatkozó vallomás megtagadási jog a szabályozás hasonló jellege ellenére mégis szembetűnő különbségeket hordoz magán. Tekintettel arra, hogy a médiaalkotmány hatályba lépésekor a médiatartalom-szolgáltatók⁵ vallomás megtagadási jogát ezen c) pontos mentességi okra alapították, ezért az

³ Komáromi Brigitta: Kártérítés a büntetőperben. Büntetőjogi Szemle IV. évfolyam 2015/1-2. szám.hvgorac. 23. o. Franz von Liszt tétele.

⁴ Be. 82. § (2) bek.

⁵ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény értelmében a médiatartalom-szolgáltató egyfajta gyűjtőfogalomként értelmezhető, amely a médiaszolgáltatásokat illetve a nyomtatott sajtót foglalja magában, továbbá felöleli az internetes tájékoztatás azon szeletét, amelyet gazdasági szolgáltatásként nyújtanak, és amelynek tartalmáért természetes személy vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság szerkesztői felelősséget visel. Álláspontom szerint ezen definícióból kifolyólag az újságíró fogalma, mint olyan tágabb kategória, hiszen számos ország forrásvédelmi szabályozásában az újságíró kifejezésbe benne foglaltatik a nem hivatásszerűen, és gazdasági tevékenység keretében végzett hírközlési tevékenység is. Lsd.: Contempt of Court Act. 1981. Chapter 49. 10. cikk. ; Constitutional Court

említett két relatív mentességi ok distinkcióját dolgozatom témájára tekintettel fontosnak tartom. A Be. 82. § (1) bekezdés c) pontjában szereplő vallomás megtagadási joggal kizárólag az élhet a büntetőeljárás során, aki foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva titoktartásra köteles. Ezen titoktartási kötelezettség mindenekelőtt a magánjellegű titok megtartását öleli fel, ennek megfelelően például az ügyvéd vagy az orvos foglalkozásával összefüggésben tudomására jutott információk tekintetében fő szabály szerint megtagadhatja a vallomástételt, ha azzal a titoktartási kötelezettségét megsértené. A mentességi joggal élés feltétele ugyanakkor az, hogy a szóban forgó tanú nem kapott felmentést az arra jogosulttól vagy külön jogszabály szerint nem kötelező számára az adattovábbítás. A médiatartalom szolgáltató Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában szabályozott vallomás megtagadási joga hasonlóan egy különös bizalmi viszonyt véd, ám ez a titoktartási kötelezettség nem az újságírói „foglalkozáson” alapul. Az oknyomozó újságírás alapja ugyanis elsősorban nem a foglalkoztatási jogviszony, az sokkal inkább a forrásszeméllyel kötött megállapodásból eredeztethető, hiszen a kettőjük közötti bizalmi viszony nélkülözhetetlen a tényfeltáró újságírás működéséhez.⁶

A vallomástételi akadályok rendszerezését követően a továbbiakban a relatív mentességi okok közül a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában szereplő információforrás védelmére vonatkozó szabályozást veszem górcső alá.

1. A médiatartalom-szolgáltató vallomásmegtagadási joga

A büntetőeljárásról szóló törvény 2012. július 3-án történt módosítása új mentességi okként vezette be az információforrás védelmét biztosítani hivatott vallomásmegtagadási okot, elsősorban alapvető alkotmányos hiányosságok pótlása végett, másodsorban az információs társadalom szereplőinek igényei kielégítése okán és nem utolsó sorban nemzetközi nyomás hatására.

Az információk megszámlálhatatlan szintéren történő áramlása során manapság gyakorta előfordul az, hogy a média - a nyomozó hatóság munkálkodásának megkezdése előtt - szerez tudomást jelentős, gyakran nagy tárgyi súlyú büntett elkövetőjéről, a bűncselekmény helyéről, idejéről, eszközéről. A hatályos szabályozás értelmében a nyomozó hatóság köteles egy

Judgment of 7 June 2006, no. 91/2006. Tekintettel arra, hogy az angol nyelvű szakirodalmak a forrásvédelemre vonatkozó szabályozást tekintve a 'journalist' kifejezéssel operálnak, így dolgozatomban én is használom az újságíró kifejezést, amely azonban a magyar szabályozás vonatkozásában minden esetben a fent ismertetett megszorítással értelmezendő.

⁶ Koltay András: A médiaalkotmányról. Közjogi Szemle. 2010/IV. 21. oldal.

esetlegesen meginduló büntetőeljárásban a tanúként kihallgatandó médiatartalom-szolgáltató munkatársat a vallomástétel előtt a vallomás megtagadás jogára figyelmeztetni, azzal a megszorítással, hogy a mentességi jog csak annak a kérdésnek a megválaszolására vonatkozik, amellyel a számára információt átadó személy kilétét felfedné. A vallomásmegtagadási joggal élés további feltétele, hogy a kérdéses információt a médiatartalom-szolgáltatói jogviszonyával összefüggésben és nem, mint magánemberként szerezte a tanú.⁷

Kiemelendő, hogy A büntető eljárásról szóló törvény ex tunc jelleggel teszi lehetővé az információ birtokába jutó médiatartalom-szolgáltató számára, hogy a tanúvallomás-tételt megtagadhassa, úgy a nyomozási, mint a bírósági szakban. Ezután a tanú vallomása - támogatván a tanú eljárásbeli pozícióját, de megnehezítvén ezáltal a bizonyítást - nem használható fel bizonyítási eszközként.⁸

2. A forrásvédelem szükségességének alapvető indokai

A forrásvédelmi szabályok kiépítése elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy a sajtó az Alaptörvény által biztosított szabadságjogait érvényesítve hozzájáruljon a lakosság megfelelő tájékoztatásához, elősegítve az oknyomozó újságírás tevékenységét. Koltay András, a magyar Médiatanács tagjának értékelése szerint a Médiaalkotmány megalkotásával és az azzal összefüggésben elfogadásra került, A büntetőeljárásról szóló törvény mellett a polgári peres eljárás és a közigazgatási hatósági eljárás szabályait is módosító 2012. évi LXVI. törvénnyel a magyar médiaszabályozás az európai normáknak megfelelő pontossággal szabályozza a forrásvédelmet. Ezen álláspontot azonban több bíráló is érte az elmúlt években, amelyek elsősorban a forrásvédelmi szabályozás továbbfejlesztési lehetőségeire irányultak. Az új vallomásmegtagadási ok 2012. július 3.-án történt bevezetése alapvető mérföldkő volt a sajtószabadság életében, amely mérföldkő tekintetében éles viták bontakoztak ki a sajtószabadság korlátozhatatlanságának hívei és az új médiatörvény megalkotóinak felfogása között. A szabályozás kapcsán a vita egyik és másik oldalán részt vevők között azonban egyetértés volt a téma eljárási törvényi szinten történő rendezésének igényében és többnyire közös álláspontot képviselt a két oldal annak megítélésében is, hogy a téma bonyolultsága és összetettsége miatt alapos, szilárd talapzatra kell a hazai szabályozást építeni. A továbbiakban az információforrás

⁷ Be. 82. § (1) d) pont

⁸ Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási Büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt. Szeged, 2013. 230. o.

védelmének létjogosultságát alátámasztó főbb indokokat csokorba gyűjtve vizsgálom a forrásvédelem szükségességének jogalapját.

2.1. A sajtó, mint a „nyilvánosság őrzőkutyája”

A forrásvédelem szabályainak kidolgozása során elsődleges kiindulópont annak rögzítése volt, hogy az információforrás védelme a véleménynyilvánítás szabadságából eredeztethető. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának megfogalmazásában a sajtó, mint a „*társadalom éber őre*”⁹ a számára biztosított előjogokkal élve képes a hatalomgyakorlás korlátozására, s mint ilyen a demokratikus társadalmak szerves része. Edmund Burke, már a 18. században felismerte az újságírás és a sajtó közhatalomra gyakorolt kontroll szerepét és azt mélyreható alapossággal, mintegy negyedik hatalmi ágként nevesítve a következőképp fogalmazta meg: „*az újságírók a demokrácia felügyelői, és ily módon a létező legerősebb hatalmi ágat képviselik. Feladatuk, hogy felügyeljék, hogy a politikusok hogyan bánnak az ideiglenesen rájuk bízott hatalommal.*”¹⁰ A médiának ezen kiemelt szerepét a világ fejlett országai és valamennyi emberi jogokat védő egyezmény, alapítvány és szervezet elismeri, így az Egyesült Nemzetek Szövetsége illetve az Európai Parlament is, továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága szintén alapvető követelményként juttatja érvényre. A sajtó ezen éberségét hivatott garantálni az újságírókat megillető privilégium, a vallomás megtagadás joga, amely megköveteli, hogy az információ forrása titokban maradjon a szólásszabadsághoz való jog maradéktalan érvényesülése érdekében. Ugyanis bizalmas információk hiányában az oknyomozó újságírás funkcióját elveszítve képtelen lenne a közélet és az állam demokratikus, jogállami működése feletti ellenőrző szerepét betölteni. A véleménynyilvánításhoz való jog maradéktalan érvényre juttatása érdekében a forrás felfedésére kötelezésre csak különösen indokolt esetekben és szűk körben ad lehetőséget, úgy az Európai Parlament 1993-as javaslata, mint az Európa Tanács forrásvédelmi tárgyú dokumentumai. Az Európai Parlament 1993-ban született állásfoglalásában hangsúlyozta, hogy a „*titokban tartáshoz való jog fontos tényező a nyilvánosság tájékoztatásában, a gyakorlatban növeli a döntéshozatali eljárás átláthatóságát, hozzájárul a közösségi és kormányzati szervek demokratikus működéséhez a tagállamokban, és tágabb értelemben a véleménynyilvánítás szabadságát is erősíti.*”¹¹ Az Európa Tanács a jogintézmény fontosságát hangsúlyozva, szintén

⁹ Lsd: Sanoma Utigevers B.V. v. the Netherlands Judgment of 14 September 2010. no.38224/03; 50. pont

¹⁰ Bajomi Lázár Péter: Hírközlés tegnap és ma. Médiakutató 2009/ősz.

¹¹ Mayer Annamária: Az újságírói forrásvédelemhez való jog összehasonlító elemzése az egyes Európai államokban. Médiatudományi Intézet 2014. 102. o.

kiemeli, hogy a források védelmére vonatkozó joganyag a „*valódi demokrácia fenntartásának és fejlesztésének elengedhetetlen feltétele*”.¹²

2.2. A tájékozódáshoz való jog biztosításának indoka

A véleménynyilvánításhoz való jog elkötelezett híveinek álláspontja szerint még kiemelt jelentőségű, közérdekű ügyek esetében sem kötelezhető az újságíró forrása megnevezésére, arra való tekintettel, hogy a szólás szabadsága, mint alapjog nem korlátozható. Alaposabb jogi vizsgálódásnak alávetve a kérdést azonban belátható, hogy a korlátozásnak maga az Alaptörvény sem szab gátat, sőt Szabadság és Felelősség című része I. cikk (3) bekezdése¹³ lehetővé teszi a restriktívot. A kérdés tehát valójában az, hogy mely esetekben és milyen indokokkal korlátozható a sajtószabadság. Abban az esetben ugyanis, ha a források felfedésére kötelezésre nem lenne törvényi lehetőség az egyrészt jelentősen megnehezítené a bizonyítást egyes kiemelt jelentőségű büntetőügyekben, amelyek felderítéséhez közérdek fűződik, másrészt ezáltal sérülne az állampolgárok tájékozódáshoz való joga. A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2004. évi CIV. törvény 10. § értelmében „*Mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről. A médiarendszer egészségének feladata a hiteles, gyors, pontos tájékoztatás ezen ügyekről és eseményekről*”. Mindezen követelmények a felfedésre kötelezés szabályainak kizárásával egyszerűen meghíúsulnának. Ezen indokok inspirálták a jogalkotót arra, hogy a mentességi ok alóli kivételeket állapítson meg a szubszidiaritás követelményét szem előtt tartva és érvényre juttatva. A felfedésre kötelezés a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén a szükségesség - arányosság követelményének figyelembevételével a forrásvédelem szerves részét kell, hogy képezze, nélküle a büntetőeljárás olyan akadályokba ütközne, amelyek a hatékony bűnüldözésnek gátat szabnának. A korlátok felállításának szükségességére az Emberi Jogok Európai Bírósága is több ítéletében rávilágított, kiemelve az EJEE 10. cikk (2) bekezdésében foglalt követelményeket. Ennek értelmében a sajtószabadság, így a forrásvédelem fő szabálya „*korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek*

¹² Mayer. 2014. 102.o.

¹³ Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”¹⁴

¹⁴ Emberi Jogok Európai Egyezménye. 10. cikk (2) bek.

II. fejezet. Az információforrás védelmének alapjogi aspektusai

Dolgozatom bevezető részében rávilágítottam arra, hogy az újságírói forrás titokban tartásához való jog szorosan összefonódik a véleménynyilvánítás szabadságához való joggal. Ez a közeli kapcsolat a két szabadságjog között a forrásvédelem szabályainak kialakulásában és megszilárdulásában is tetten érhető, amely számtalan alapjogi, alkotmányos kérdést vetett fel az elmúlt évek folyamán. A továbbiakban az információforrás védelmével kapcsolatban felmerült alkotmányossági kérdéseket előtérbe helyezve, ezen új relatív mentességi ok kialakulásának és fejlődésének főbb kérdéseit vizsgálom.

1. Információforrás védelmének kialakulása hazánkban

1.1. Forrásvédelem az 1986. évi II. törvényben

A 2010. december 31-éig hatályban volt *Sajtóról* szóló 1986. évi II. törvény és a végrehajtásáról szóló 12/1986. (IV. 22.) minisztertanácsi rendelet rendezte hazánkban a sajtóra és az információforrás védelmére vonatkozó szabályokat.

A törvény 2. § (1) bekezdése mindenekelőtt az állampolgárok tájékozódáshoz való jogát nevesítette: „*A sajtó feladata - a hírközlés más eszközeivel összhangban - a hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás.*” Ezen feladat ellátás azonban nem maradt korlátozás nélkül, az Stv. 11.§ -ban rögzített szabály kivételként fogalmazta meg azon újságírói privilégiumot, amely alapján a sajtónál hivatásszerűen tájékoztatási tevékenységet végző személy hivatása gyakorlása során a felvilágosítást adó személy nevét jogosult volt titokban tartani. Ezáltal a vallomásmegtagadás joga általános érvénnyel illette meg az újságírót, forrása kérésére pedig köteles volt a titoktartási jogosultságát érvényesíteni a hatóság előtt. A forrásvédelem büntetőeljárásban történő érvényesítése során azonban alapvető hiányosság merült fel: a vallomásmegtagadás jogának szabályozását az Stv. A büntetőeljárásról szóló törvényre bízta, amely azonban nem tartalmazott ez irányú rendelkezést. Ezen joghézag következtében hosszú éveken keresztül nem volt valódi, a források védelmét biztosítani hivatott szabályozás Magyarországon a büntetőeljárás területén.¹⁵

¹⁵ Kóczyán Sándor: A magyar médiaszabályozás és az információforrások védelme. URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2013_01_tavasz/05_informacioforrasok_vedelme.pdf. Letöltés dátuma: 2016. 08.12.

1.2. A médiaalkotmány elfogadásáról és annak szabályozási hiányosságairól

A forrásvédelem alapjainak letételében 2011. január 1-től kezdődően kiemelt szerepet kapott A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény, amely a 6. § -ban részletes szabályozást adott az újságírókat megillető vallomásmegtagadási jogról.

Az Stv. reformjának szükségességét tekintve nem volt vita szakmai körökben, azonban az új médiaszabályok kialakításában a nyilvános egyeztetés hiányában komoly alkotmányos aggályok vetődtek fel. A jogalkotási törvény rendelkezéseivel élve - amely a nyilvános egyeztetés kihagyását tette lehetővé- két országgyűlési képviselő terjesztette a Parlament elé a javaslatot. S ahogyan azt Mark Twain írja, így volt ez a médiaalkotmány kapcsán is: „a sikernek több anyja van, a kudarc mindig árva”. A hivatalos előterjesztők ugyanis egy alkalommal sem vették védelmükbe az általuk előterjesztett javaslatot a heves támadások közepette. Nyilvánvalóvá vált ugyanakkor az is, hogy az előterjesztés ezen módjának elsődleges célja a nyilvános vita teljes mellőzésének lehetővé tétele volt, a jogalkotási törvény nyelvtani értelmezésének szabályait betartva, ám a teleologikus értelmezést figyelmen kívül hagyva. Szakmai körökben számos vitát generált, Bayer Judit a Médiakutató tagjának értékelése szerint: *„bár egyes kérdéseket racionális módon rendez, hatálya és koncepciója a sajtószabadság indokolatlan korlátozását valósította meg, éles kritikai visszhangot gerjesztve nem csupán belföldön, hanem az Európai Unióban is.”*¹⁶

A bírálatok célkeresztjében mindenekelőtt a forrásvédelmi szabályozás logikájának megfordítása állt: a titoktartási jogosultság előfeltételeként írta elő ugyanis a törvény, hogy az újságíró csak akkor élhet ezzel a jogosultsággal, ha a számára átadott információ közzétételéhez közérdek fűződik. A törvény bírálói így elsősorban a közérdek fogalmának jogértelmezési bizonytalanságaira alapították kritikai észrevételeiket, álláspontjuk szerint a felfedésre kötelezés ezáltal a bíróság illetve a nyomozó hatóság diszkrecionális jogkörébe tartozott volna, lehetővé téve a forrásvédelem háttérbe szorítását. Az általános szakmai és jogi értékelés szerint *„a forrásvédelem lett a kivétel és a felfedési kötelezettség a főszabály”*¹⁷. A felfedésre kötelezés feltételeinek meghatározása kapcsán ugyancsak jelentékeny számban születtek negatív észrevételek. Ezek túlnyomó többségükben az önkényes jogértelmezési lehetőségre hívták fel a törvényhozás figyelmét, nagy hangsúlyt helyezve a jogszabály szövegben szereplő „nyomós közérdek”, a

¹⁶Bayer Judit: Az új médiatörvény sajtószabadságot korlátozó rendelkezései. Médiakutató, 2011. tavasz.
URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2011_01_tavasz/02_uj_mediatorveny- Letöltés dátuma: 2016.09.07.

¹⁷Gácsi Anett Erzsébet: Az információforrás védelme a büntetőeljárásban, avagy az új relatív tanúzási akadály. Emberek Őrzője - tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014. 86. o.

„közrend érdeke”, a „bűncselekmények megelőzése, felderítése” és a „kivételesen indokolt eset” fogalmi bizonytalanságaira. Ezek a fogalmak homályos voltuknál fogva, egyfajta esernyőszabályként funkcionálva gyakorlatilag a forrásvédelem garanciális bástyáit zúzták szét. Aggályokat vetett fel a felfedésre kötelező hatóság kérdése is, hiszen a bíróság mellett a nyomozó hatóság is lehetőséget kapott a felfedésre kötelezésre, mindezt független bírói felülvizsgálati lehetőség nélkül.

A médiaalkotmány legnagyobb kivetnivalójaként azonban mégis A büntető eljárásról szóló törvénnyel való összhang hiánya határozható meg. Az Smtv. felhatalmazó rendelkezése ugyanis az újságírók megillető vallomásmegtagadási jogot a foglalkozáson vagy közmegbízaton alapuló titoktartási kötelezettség egyik nevesített eseteként határozta meg, ennek értelmében a Be. 82.§ (1) c) pontja képezte az újságírói titoktartási jogosultság eljárásjogi alapját. Ezen következtetés helytállóságát azonban cáfolja az, hogy maguk az újságírók nem foglalkozásukból kifolyólag kötelesek a titoktartásra, hanem a titoktartási kötelezettség alapja ezen esetekben a forrás és az újságíró közötti bizalmi viszony. További problémát jelentett az, hogy a tanúként kihallgatandó újságíró a vallomás megtagadásával nem élvezett feltétlen forrásvédelmet tekintettel arra, hogy az eljárási törvény a felfedésre kötelező hatóság számára lehetőséget biztosított minden, akár védett titkot tartalmazó adathordozó, irat, dokumentáció megtekintésére is, így az informátor személye könnyedén kideríthetővé vált a vallomás megtagadás ellenére. Az Európa Tanács szakértőinek 2012. májusban kelt, a magyar sajtó kapcsán aggodalmat kifejező véleménye szerint: *„Ez a törvény nem jelöli ki sem a források felfedésére vonatkozó eljárási feltételeket, sem a megfelelő garanciákat a forrásaik felfedésére kötelezett újságírók számára.”*¹⁸ A sajtószakmai és jogi támadások, illetve az Unió kötelezettségeinek való megfelelés terhe mind lépésre készítették a hazai jogalkotást. A fent ismertetett hiányosságok végül az Alkotmánybíróság 165/2011 (XII.20.) határozata nyomán nyertek tisztázást.

1.3. Az információforrás helyett a „bizalmi viszony” védelme

Az Alkotmánybíróság általános érvénnyel állapította meg azt, hogy a sajtószabadsághoz való jog kettős funkciót lát el: „a szubjektív alanyi jogi jelleg mellett a közösség oldaláról a

¹⁸Kóczyán. 2013. 69.o.

demokratikus közvélemény megteremtését és fenntartását szolgálja”¹⁹ A taláros testület ezen kettős szerepet a figyelem középpontjában tartva vizsgálta a 2012-ben a forrásvédelem kapcsán beérkezett panaszokat.

Az Alkotmánybíróság az Smtv. 6. § - át vizsgálva megállapította, hogy a médiaalkotmány szabályozása a korábbi forrásvédelmi rendelkezésekhez képest nagy előrelépést jelentett, hiszen az nem korlátozta, éppen ellenkezőleg bővítette az újságírók hallgatáshoz való jogát. Ebből kifolyólag a testület megítélése szerint: *„[a]z Smtv. helyes és alkotmányos úton jár, amikor a hatóságokkal szemben is érvényesíthető jogként határozza meg az újságírói források védelmét. Ezzel a sajtószabadság érvényesítése oldaláról alapvetően alkotmányos irányba tereli a szabályozást, a nemzetközi standardokhoz igazítva az Smtv. megalkotásáig hiányos szabályozást*”.²⁰ Ugyanakkor a 165/2012 (XII.20.) AB határozat egzakt módon felsorolta az Smtv. azon hiányosságait illetve pontatlanságait, amelyek az egész jogrendre nézve veszélyt jelentettek.

Az Alkotmánybíróság részint megállapította, hogy a hatósági és bírósági eljárásokból hiányzó garanciális szabályok következtében a forrásvédelemmel kapcsolatos szabályozás a mulasztásos alkotmány sértés állapotában volt.²¹ Az Alkotmánybíróság leszögezte továbbá, hogy az Smtv. azon rendelkezése, amely szerint az újságírót bizonyítási kötelezettség terheli annak kapcsán, hogy az információ közzétételéhez közérdek fűződik, alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az újságírót terhelő bizonyítási kötelezettség következtében meglehetősen tágra nyílt a felfedésre kötelezés lehetősége, hiszen elegendő volt az, ha a médiatartalom-szolgáltató a közzététel közérdekűségét nem tudta bizonyítani. A testület felhívta a figyelmet arra, hogy nem állapítható meg olyan alkotmányos cél, amely indokolttá teszi a forrásvédelem bizonyítási teherhez kötését, éppen ezért az Smtv. ezirányú rendelkezése a sajtószabadság indokolatlan korlátozásához vezet, ezért alkotmányellenes.

A határozat továbbá rávilágított arra, hogy a médiaalkotmány azon rendelkezése, amely szerint *a hatóság vagy a nyomozó hatóság (az újságírót) az ügyre vonatkozó - és a forrás azonosítására alkalmas - valamennyi irata, dokumentuma, adathordozója átadására kötelezheti, amely kötelezéssel kapcsolatosan semmilyen megelőző jellegű jogorvoslattal nem élhet*”²² a forrás közvetett módon történő azonosítására ad teret. Tekintettel arra, hogy az Smtv. 6. § (1) bekezdése

¹⁹165/2011. (XII. 20.) AB-határozat, ABH 2011, 1263. IV. pont

²⁰Koltay András – Polyák Gábor: Az Alkotmánybíróság határozata a médiaszabályozás egyes kérdéseiről. JeMa 2012/1. 28. o.

²¹165/2011. (XII. 20.) AB-határozat. 3. pont

²²Kóczyán. 2013. 73.o.

értelmében a védelem csupán az információt átadó személyre terjed ki, a birtokában lévő adatok, iratok, dokumentumok oltalom nélkül maradhatnak, ami a forrásvédelem szabályainak ellehetetlenítéséhez vezet.

Az Alkotmánybíróság deklarálta továbbá, hogy a forrásvédelem eljárási szabályainak meghatározása nem pusztán a büntetőjog területén hiányzik, a polgári eljárásban illetve az általános közigazgatási hatósági eljárásokban ugyancsak szabályozási hiányosságok veszélyeztetik a jogállamiság feltételeit. Ezen alkotmányellenes állapot feloldása érdekében a testület felhívta a magyar Országgyűlést, hogy a joghézag kiküszöbölésére vonatkozóan tegyen eleget kötelezettségeinek. A büntető eljárásjog tekintetében ezen jogalkotói kötelezettségek teljesítésének eredményeként került beépítésre A büntető eljárásról szóló törvénybe a forrásvédelemre vonatkozó új vallomásmegtagadási ok a 82. § (1) bekezdés d) pontjában, így sikerült orvosolni a Be. és a médiaalkotmány közötti összhang hiányát.

2. A hatályos szabályozás alapjai az Smtv. és a Be. alapján

2.1.A védelem tárgya: a vallomástétel megtagadása és a házkutatás, lefoglalás alóli mentesség

Az Alkotmánybíróság alkotmányossági aggályainak hangot adván, a jogalkotásra gyakorolt nyomás hatására a 2012. évi LXVI. törvénnyel módosításra kerültek az Smtv. és a büntető-, polgári-, közigazgatási- és szabálysértési eljárási törvények²³ forrásvédelemre vonatkozó szabályai.

A büntető eljárásról szóló törvényben rögzített új relatív vallomásmegtagadási ok értelmében az újságíró a vallomástételt megtagadhatja, ha a tanúvallomásával a számára információt átadó személy kilétét felfedné. A vallomás megtagadásának azonban feltétele, hogy az a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben jusson az újságíró tudomására. További korlátozóként határozza meg a törvény azt a követelményt, hogy a vallomásmegtagadás joga nem illeti meg az újságírót a vallomás teljes terjedelmében, mindössze azon kérdések kapcsán élhet a hallgatás jogával, amelyek megválaszolásával forrását felfedné, egyebekben a tanúkra vonatkozó általános vallomástételi kötelezettség terheli. Az új szabályozás már lehetőséget teremt a források közvetett módon történő felfedésének megakadályozására, hiszen az Smtv 6. § - a alapján a médiatartalom-szolgáltató jogosult *bármely, az információforrás azonosítására esetlegesen alkalmas*

²³Be. 82. § (1) bekezdés d) pont; Pp. 170. § (1) bekezdés f) pont; Ket. 53.§ (4) bekezdés, Szabs.tv. 60. § c) pont

dokumentum, irat, tárgy vagy adathordozó átadását megtagadni. ²⁴ Ezen szabály alapján a közvetlenül a forrás felfedésére irányuló házkutatás és lefoglalás is a véleménynyilvánítási szabadság aránytalan korlátozását jelenti,- kivéve, ha a bíróság az újságíró a forrása felfedésére kötelezi - éppen ezért az újságíró jogosult azokat megtagadni. Ennek ellenére a Be. 152. § (4) bekezdése a lefoglalási tilalmak között csak a foglalkozáson vagy közmegebízaton alapuló vallomásmegtagadási okra vonatkozó iratlefoglalás alóli mentességet nevesíti, így a joggyakorlatra vár annak eldöntése, hogy a mentesség kiterjed-e a médiatartalom-szolgáltató azon irataira, amelyeket nem az őrizetében, hanem például munkahelyén tart. ²⁵ A törvény szövegének nyelvtani értelmezését alapul véve a mentesség ezen iratokra nem terjed ki, egyébiránt az új büntetőeljárásról szóló törvény tervezete, amely a dolgozat írásának ideje alatt kerül az országgyűlés elé terjesztésre, ugyancsak nem szól kiterjesztőleg a lefoglalás alóli mentesség forrásvédelemmel kapcsolatos szabályairól.²⁶ Mindez alkalmat ad arra, hogy a nyomozó hatóságok a felfedésre kötelező bírósági végzés nélkül, jogszerűen szerezzenek be adatokat az információforrás személyére vonatkozóan az iratlefoglalás segítségével.²⁷

Befejezésül, A büntető eljárásról szóló törvény a forrásvédelem időtlenségének biztosítása érdekében deklarálja, hogy a mentességi ok az annak alapjául szolgáló jogviszony megszűnése után is fennmarad.

2.2. A forrásvédelem regulájának áttörhetősége és annak összeegyeztethetősége az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdésével

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a forrás felfedésére kötelezésnek meg vannak az alkotmányos alapjai, amennyiben a felfedés megfelel az EJE 10. cikke (2) bekezdésében foglalt követelményeknek. A beavatkozás jogszerűségéhez az Európa Tanács szakértői szerint a következők szükségesek: *„a törvénynek világossá kellene tennie, hogy a források megnevezése csak akkor kérhető, illetve rendelhető el, ha ennek szüksége egyértelműen fennáll, és olyan létfontosságú közérdek vagy magánérdek fűződik hozzá, ami felülírja a források bizalmas kezeléséhez fűződő érdeket. E kitétel nélkül a törvény komoly veszélyt jelent az oknyomozó*

²⁴ 2010. évi CIV. törvény 6.§ (1) bek.

²⁵Gácsi. 2014. 93. o.

²⁶Előterjesztés A büntetőeljárásról szóló törvényről. Igazságügyi Minisztérium 2016. június 20. URL: <http://www.kormany.hu/hu/dok?page=3&source=5&type=302#!DocumentBrowse> - Letöltés dátuma: 2016.09.11.

²⁷ Vö. The German Code of Criminal Procedure 98.§

*újságírás számára.*²⁸ Ezen iránymutatásnak eleget téve a jogalkotó A büntető eljárásról szóló törvényben pontosan meghatározta azokat a feltételeket, amelyek együttes fennállása esetén a médiatartalom-szolgáltató jogszerűen kötelezhető forrása megnevezésére. A felfedésre kötelezés ugyanis a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozásához vezethet, ha az eljárási törvényből hiányoznak azok az egzakt módon meghatározott szabályok, amelyek pontosan kijelölik a határvonalat a szólásszabadsághoz való jog és annak szükséges és arányos restriktiója között.

A jogalkotó négy konjunktív feltétel együttes fennállása esetén teszi lehetővé a felfedésre kötelezést, amelyek bármelyikének hiánya esetén a forrás kilétére vonatkozó vallomásrész bizonyítékként nem vehető figyelembe. Az első feltételt az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel rögzíti a jogalkotó: a forrás felfedésére kizárólag három évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében kerülhet sor. Második feltételként jelöli meg A büntetőeljárásról szóló törvény, hogy a bíróság a médiatartalom-szolgáltatót forrásának megnevezésére kizárólag akkor kötelezheti, ha a bűncselekmény felderítése érdekében az információt átadó személy kilétének ismerete nélkülözhetetlen. A vallomástételre kötelezés harmadik feltétele, hogy az attól várható bizonyíték mással nem pótolható. A szubszidiaritás elvét kifejezésre juttatva az eljárási törvény a felfedésre kötelezés jogszerűségének negyedik feltételeként megköveteli, hogy a bűncselekmény felderítéséhez fűződő érdek - különösen a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel - olyan kiemelkedő legyen, amely az információforrás titokban maradásához fűződő érdeket egyértelműen meghaladja.²⁹ Ezen követelmények eljárási törvényben történő rögzítésével a magyar szabályozás a véleménynyilvánítás szabadságát mozdította előre, hiszen a fenti feltételek fennállása esetén a források felfedésére kötelezés ellenében kellő védelem illeti meg az újságírót, valamint a közte és forrása között fennálló bizalmi viszonyt. Ugyanis az Alkotmánybíróság az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatát követve megállapította, hogy elsősorban a médiatartalom-szolgáltató és forrása közötti bizalmi viszony tarthat számot a védelemre, „*nem élvez tehát*

²⁸Az Európa Tanács szakértőinek véleménye a magyar médiaszabályozásról: 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól és 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról. 25. o.
URL: http://tasz.hu/files/tasz/imce/2011/et_velemeney.pdf - Letöltés dátuma: 2016.08.23.

²⁹Be. 82. § (6) bek.

*forrásvédelem címén büntetőjogi felelőtlenséget a bűncselekményt elkövető újságíró, avagy forrása, de önmagában a közérdekre hivatkozás sem elegendő e bizalmi viszony áttörésére.*³⁰

2.3. A felfedésre kötelező hatóság

A 2011 előtt hatályos szabályozás értelmében az újságíró forrásai felfedésére a bíróság vagy „hatóság” kötelezhette, amely rendelkezés megannyi bizonytalanságot hordozott magában. A jogértelmezési aggályok elsősorban abból fakadtak, hogy a hatóság kifejezés egyes megközelítések szerint akár a Médiahatóságot is magában foglaló kategória volt, míg mások szerint a nyomozó hatóság mellett bármely hatóság jogosítványt szerezhettek az informátor személyének felfedezésére a túlságos tág fogalom megjelölés révén. 2011-es módosítás ezt a tágra nyílt felfedésre kötelezési lehetőséget korlátozás alá vonta azáltal, hogy a forrás személyazonosságának felderítésére kizárólag a nyomozóhatóságot jogosította fel, kizárva más jogalkalmazó szerv, például egy önkormányzati adóhatóság általi felfedésre kötelezést.

A büntető eljárásról szóló törvény immáron kizárólag a bíróságot ruházza fel ezzel a jogkörrel.³¹ A bírósági szakaszt megelőzően, a vádirat benyújtása előtt pedig ügyészi indítványra a nyomozási bíró hatáskörébe tartozik a felfedésre kötelezés tárgyában történő döntéshozatal. A felfedés módját illetően kiemelendő, hogy az a bírósági szakban külön nem indokolt, jegyzőkönyvbe foglalt végzéssel történik, amely ellen - ahogyan a nyomozási bíró határozata ellen is - fellebbezés nyújtható be, amely halasztó hatállyal bír.³² Ezen szabályozás révén a hazai forrásvédelem megfelel az Emberi Jogok Európai Bíróságának a független bírói felülvizsgálattal kapcsolatos követelményeinek.

3. A forrásvédelem érvényesítésének gyakorlati nehézségei

Noha a forrásvédelem magyarországi szabályozása az utóbbi évek jogalkotási forgatagában a jelentős módosításoknak köszönhetően többé-kevésbé megnyugtatóan rendezte az újságírókat megillető vallomásmegtagadási jogot, mégis akadtak olyan, az információforrással kapcsolatos esetek, amelyek alátámasztották, hogy a „jogalkalmazás szövege” olykor-olykor felfeslik valahol.

³⁰ Szükségtelenül és aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítási szabadságot a médiaalkotmány és a médiatörvény. URL: http://lexhungarorum.blog.hu/2011/12/20/cim-nelkul_1043 - Letöltés dátuma: 2016.08.24.

³¹ Vö. Dirk Voorhoof: Extra procedural safeguards for protection of journalistic sources: Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands. URL: <https://strasbourgobservers.com/2010/09/16/extra-procedural-safeguards-for-protection-of-journalistic-sources-sanoma-uitgevers-b-v-v-the-netherlands/> - Letöltés dátuma: 2016.11.10.

³²Be. 215. §(5a) bek.; 293. § (4) bek.

3.1. Bodoky ügy

Alig fél évvel az Smtv. hatályba lépését követően egy nagy közérdeklődésre számot tartó ügy világított rá a forrásvédelem szabályainak fent említett hiányosságaira. A Brokernettel kapcsolatos zsarolási botrányról tudósító Bodoky Tamás az ügyről számára információt átadó személy kilétének felfedését a nyomozási szakban történt tanúkénti kihallgatása alkalmával megtagadta, hivatkozva az Smtv. 6. § -ra. A rendőrség arra az álláspontra helyezkedett, hogy az újságíró nem köteles titokban tartani a forrását, ez csupán jogosultság számára, amely jogosultság jelen esetben nem illeti meg a büntetőeljárás eredményességének előmozdítása érdekében. Az ügyészség megítélése szerint Bodoky egyáltalán nem élhetett a vallomásmegtagadás jogával, tekintettel arra, hogy a médiaalkotmányban szereplő vallomásmegtagadási ok büntető eljárásbeli garanciái teljes mértékben hiányoztak, így valójában a büntető eljárásról szóló törvényben nem volt fellelhető olyan rendelkezés, amely alapján ezzel a joggal élhetett volna az újságíró. Sőt az ügyészi határozat a közérdek hiányát állapította meg, álláspontja szerint ugyanis a cég ügyfeleinek nem kellett tudniuk az adatlopásról, tekintettel arra, hogy az a cég üzleti titka.³³ Bodoky Tamás, a lap főszerkesztője mind a rendőrség felfedésre kötelező határozata, mind a merevlemeze lefoglalását elrendelő határozat ellen panaszt nyújtott be, amelyben a nyomozóhatóság jogértelmezési hibáira hívta fel a figyelmet. Megítélése szerint a jogállamiság követelményét alapjaiban rengeti meg az a rendőrség által képviselt jogi álláspont, miszerint a büntetőeljárásokban a Be. rendelkezései mellett más jogszabályok alkalmazásának mellőzése megengedett. Ebből kifolyólag megállapítható, hogy az akkor hatályban volt Sajtóról szóló törvény vonatkozó rendelkezéseinek rendszertani értelmezését alapul véve érvényesíthetőek a forrásvédelem garanciális szabályai, akkor is, ha az eljárási törvény a mentességi okra vonatkozó kifejezett rendelkezést nem tartalmaz. Azaz „*a törvényalkotó a büntetőeljárásra is kiterjedő hatállyal, de a Be. 82. § -ban nem szereplő módon szabályozott egy speciális mentességi okot*”.³⁴ Ennek ismeretében álláspontom szerint mind az ügyészségnek, mind a rendőrségnek a Be.-ből hiányzó mentességi ok hiányában is alkalmaznia kellett volna a médiaalkotmányban rögzített vallomásmegtagadási jogot a forrásvédelem szabályainak maradéktalan megvalósulása érdekében.

³³ Koltay András-Mayer Annamária: Az újságírók jogállása. Magyar és Európai Médiajog. Complex kiadó, Budapest, 2012. 404. oldal

³⁴ Részlet Bodoky Tamás által a Budapesti Rendőr-Főkapitányság Mentességre történő hivatkozást elutasító határozat ellen benyújtott panaszából

3.2. Oszter Sándor ügy

2014-ben egy újabb hazai jogeset következtében került a kritikák keresztüzzébe a forrásvédelem és annak gyakorlatban történő alkalmazása. Oszter Sándor - a kulturális életben közismert személy - ittas állapotban elkövetett járművezetése vétségével kapcsolatban napvilágot látott egy bulvár hír, amely szerint a színész szervezetében a közúti ellenőrzés alkalmával a rendőrség 2,17 ezrelékes szeszes ital elfogyasztásából származó alkoholt mutatott ki. Tényként került közlésre továbbá az is, hogy mikor a színész tudomást szerzett a véralkohol szint vizsgálatra szállításról, heves torna mozdulatokba kezdett: *„vadul elkezdett tornagyakorlatokat végezni, hosszú percekig fekvőtámaszozott, karlendítés és guggolásból felállás is volt.”*³⁵ A nyomozó hatóság vizsgálódása alapján felvetődött a hivatali visszaélés alapos gyanúja, azaz, hogy a nyomozó hatóság valamely tagja a színésztől szóló információkat idő előtt szivárogtatta ki a sajtónak. Ugyanis a médiatartalom-szolgáltató akkor szerezte meg az újságcikkben közölt adatokat, mikor azokról még a terheltnek sem volt tudomása. Ezt követően a nyomozás során tanúként hallgatták ki az adatokat nyilvánosságra hozó újságírót, aki a tornagyakorlatokra és a színész véralkohol szintjére vonatkozó információkat átadó személy vonatkozásában Be. 82. § (1) bekezdés d) pontja alapján megtagadta a vallomástételt. Az ügyészség indítványára a Fővárosi Törvényszék az újságírót a számára információt átadó személy felfedésére kötelezte. A végzés tényszerűen megállapította, hogy a szóban forgó bűncselekmény megfelel a felfedésre kötelezés azon követelményének, miszerint csak három évig terjedő vagy annál súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén van lehetőség a forrás felfedezésére. A hivatali visszaélés büntetendő büntetési tétele a Btk. rendelkezése értelmében ezen kritériumnak kétségtelenül megfelel és különösebb értékelő tevékenységet nem feltételez. Ugyanakkor a bíróság a forrás személyazonosságának nélkülözhetetlensége, illetve a vallomástól várható bizonyíték pótolhatatlansága vonatkozásában nem tett eleget indokolási kötelezettségének, ami nem felel meg a jogállamiság követelményének és egyúttal kiüresíti a jogorvoslathoz való jogot. Fellebbezés előterjesztésének hiányában a végzés jogerőre emelkedett, majd miután az ismételten tanúként kihallgatott újságíró a lap üzletpolitikájához következetesen tartva magát a forrás felfedését ismételten megtagadta, az ügyészi felhívásra kikerülő rendőrök a ruházatátvizsgálást követően lefoglalták az újságíró mobiltelefonját és az azon tárolt adatokról teljes körű másolatot készítettek,

³⁵ Fővárosi Törvényszék Katonai Tanács 43 (III.) Kbny.1204/2014/2. számú végzés

lényegében azonosítva ezáltal a forrás személyét. Az ügyészség, mint bűnüldöző hatóság értelemszerű álláspontja szerint Oszter Sándor ügye olyan kiemelt jelentőségű volt, amely mellett a sajtószabadság védelme alappal törpült el. A hatékony büntetőeljárás követelményétől eltekintve és a kérdést alapjogi aspektusból szemlélve ugyanakkor kijelenthető, hogy az ilyen tartalmú végzések végső soron a forrásvédelem szabályainak kiüresedését vonnák maguk után, hiszen bármely 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény elkövetésének felvetődése esetén a felfedésre kötelezés szabálya diadalmaskodna a sajtószabadsághoz való joggal folytatott küzdelemben.³⁶ E jogértelmezési aspektus azonban álláspontom szerint ellentétes a jogalkotó feltehető akaratával.

4. A forrásvédelmi szabályok megsértésének jogkövetkezménye

A médiatartalom-szolgáltató tanúkenti kihallgatása során a kihallgatás alkalmazástechnikája az általános szabályok alapján történik, azaz a kihallgatás elején a tanút figyelmeztetni kell a releváns mentességi okra, a figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell foglalni. A büntetőeljárásról szóló törvény 82. § (2) bekezdése értelmében a figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. A médiatartalom-szolgáltatóra vonatkozó mentességi ok kapcsán az eljárási törvényben rögzített „az ezzel kapcsolatos kérdésben” fordulat arra utal, hogy a médiatartalom-szolgáltató vallomás megtagadási joga nem generális jellegű, mindössze azon kérdések megválaszolása alóli mentességet biztosítja, amelyekkel az újságíró a számára információt átadó személy kilétét felfedné. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok generálklauzulájának második fordulatából kiindulva („más tiltott módon”) az a következtetés vonható le, hogy amennyiben a kihallgatás elején a tanút a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában szereplő relatív vallomásmegtagadási okra nem figyelmeztették úgy a forrás kilétével kapcsolatos kérdésre adott válasza bizonyítási eszközként nem értékelhető a büntetőeljárás további szakaszában. Azonban, amennyiben a tanúkihallgatás menetében eljárási szabálysértés nem történik, így az adott ügyben eljáró bíróság megállapítja a további vallomástételi akadályok hiányát, figyelmezteti a tanút az igazmondási kötelezettségére, a hamis tanúzás és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának törvényi következményeire, továbbá ezt a figyelmeztetést és az arra

³⁶ Dojcsák Dalma: A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának végzése egy újságíró tanúvallomásra kötelezéséről* JeMa 2015/1. 38. o.

adott választ jegyzőkönyvben rögzíti, úgy a tanú vallomása a forrásszemély kilétét nem érintő kérdésekben bizonyítási eszközként figyelembe vehető.³⁷

A Be. 82. § (6) bekezdésében a forrásvédelem fő szabálya alóli kivételeket meghatározó taxációval a jogalkotó feltehető akarata arra irányult, hogy az érdemi határozatban a felfedésre kötelezés feltételeinek indokolási kötelezettsége révén hatékony védelmet biztosítson a sajtó számára. Ezen jogalkotói cél megvalósulása érdekében a tételesen felsorolt feltételek bármelyikének hiánya esetén, mint jogellenesen megszerzett bizonyíték, a tanú vallomásának a forrás kilétére vonatkozó tartalma nem vehető figyelembe.

³⁷Gácsi Anett Erzsébet: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban. Szegedi Tudományegyetem Állam - és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. Szeged, 2015. 139. o.

III. fejezet. Az információforrás védelme nemzetközi kitekintésben

A forrásvédelmi szabályok kialakításának szükségessége a világ számos országában megkerülhetetlen követelménnyé vált napjainkra. A fejlett országok egy része jogi előírásokkal szabályozza a kérdést ágazati jogszabályi illetve büntető eljárási törvényi szinten³⁸, míg mások újságírói etikai kódexek megalkotásával illetve az önszabályozás eszközeivel rendezik a kérdést. A forrásvédelem szabályozása eltéréseket mutat az európai kontinensen innen és túl, de a kontinentális szabályozáson belül is jelentős különbségek mutatkoznak. Egyes országok a véleménynyilvánításhoz való jog, illetve a szólásszabadság alapjogának szerves részeként deklarálják az újságírókat megillető forrásvédelmet, mások megelégednek a kérdés törvényi szinten történő rendezésével.³⁹ Dolgozatomban elsőként az Emberi Jogok Európai Bíróságának forrásvédelemmel kapcsolatos ítéleteit veszem górcső alá, kapcsolódási pontot keresve a Strasbourg Bíróság jogi álláspontja és a hazai szabályozás - esetleg annak hiányosságai, avagy pontatlanságai - között. Európa berkeiktől távolodva ugyancsak találhatóak az információforrást védelmezni hivatott szabályok, amelyek vonatkozásában jelentős eltérésekkel találhatjuk szemben magunkat. A demokrácia és a szólásszabadság őshazájaként számon tartott Amerikai Egyesült Államok forrásvédelmi szabályozásának tanulmányozását - amely a sokszínű tagállami szabályrendszer következtében hagy némi bizonytalanságot a forrása felfedését megtagadó oknyomozó újságíró büntetőjogi felelősségre vonása kapcsán – azért tartom szükségesnek, mert az a kontinentális, s így a hazai szabályozástól jelentősen eltérő sajátosságokat mutat. Végül a keleti és nyugati civilizációk között áthidaló szerepet vállaló török forrásvédelmi szabályozást veszem górcső alá, ugyanis álláspontom szerint Törökország uniós csatlakozási törekvései miatt fontos az országnak az alapvető emberi jogokhoz - így elsősorban a véleménynyilvánításhoz való joghoz - való viszonyulásának vizsgálata.

1. Az EJEB gyakorlata az oknyomozó újságírók vallomásmegtagadási jogával összefüggésben

Az európai országok forrásvédelmi szabályozásának alakulásában meghatározó szerepet töltött illetve tölt be mind a mai napig az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata,

³⁸ Lsd.: Criminal Procedure Code of the French Republic 109. §; Criminal Procedure of the Republic Italy. Art. 200. 3.

³⁹ Mayer. 2014. 118. oldal

ezért fontosnak tartottam Bíróság joggyakorlatát bemutatni. A strasbourgi székhelyű emberi jogi bíróság ugyanis erőteljesen lép fel a forrásvédelmet korlátozó tagállami döntésekkel szemben azzal a nem titkolt célkitűzéssel, hogy lefektesse a forrásvédelem szabályainak közös, európai alapjait.⁴⁰ Noha hazánkban a forrásvédelmi szabályozással kapcsolatos első jogeset 2011-ből való, az EJEB jóval korábban, már 1994-ben a Goodwin v. the United Kingdom ügyben hozott ítéletében foglalkozott a tagállami forrásvédelmi szabályozás anomáliáival és azok összeegyeztethetlenségével az EJE 10. cikk (2) bekezdésével. Ebben az ügyben, majd azt követően a soron következő ítéletekben az emberi jogi bíróság következetesen arra a jogi álláspontra helyezkedett, miszerint a forrásvédelem szabályai lehetővé teszik a lakosság megfelelő információkkal történő ellátását, az indokolatlan, jogi alap nélküli felfedésre kötelezés pedig „dermesztő hatással”⁴¹ bír a véleménynyilvánítás szabadságára, éppen ezért részletesen kidolgozott szabályok szükségesek az információforrások védelmére vonatkozó tagállami szabályok szintjén.

⁴⁰ Grád András- Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve. Budapest, HvgOrac 2011. 578.o.

⁴¹Financial Times Ltd. and Others v. The United Kingdom, Judgment of 15 December 2009, no. 821/03. 70. pont.

1.1. Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke és azzal összefüggő esetjog

Az Emberi Jogok Európai Bírósága kitüntetett figyelmet fordít a véleménynyilvánítás szabadságához való jogból eredeztethető forrásvédelemnek. A bíróság megítélése szerint a források védelmére vonatkozó kielégítő szabályok elengedhetetlenek egy demokratikus társadalomban, másrészt elismeri a jogállami működéshez nélkülözhetetlenül szükséges korlátok felállításának indokoltságát. Az Európa Tanács korszakalkotó jelentőségű vívmányának 10. cikkében a véleménynyilvánításhoz való jog főszabálya mellett az állami beavatkozás jogszerűségének feltételeit rögzíti, amely a tagállami szabályozási mozgástér szűkre szabása ellenére mégis lehetőséget biztosít a forrás felfedésére kötelezésre. A jogszerű felfedésre kötelezésnek azonban meg kell felelnie az EJEE 10. cikk (2) bekezdésében foglalt követelményeknek.

A beavatkozás legitimitása három kitétel együttes fennállása esetén állapítható meg: a korlátozásnak törvényen kell alapulnia, szükségesnek kell lennie valamely az Egyezményben felsorolt cél megvalósulása érdekében és a bíróság meggyőződése szerint a korlátozásnak arányosnak kell lennie.⁴² Ezen kritériumok következtében csak kivételes esetekben és csak a fenti feltételek gondos mérlegelését követően kerülhet sor az újságírói források felfedésére. Az EJEB több ügy kapcsán foglalkozott a véleménynyilvánításhoz való jog szabályainak a felfedésre kötelezés következtében történt megsértésével, s a forrásvédelmi szabályok eurokonform értelmezési kötelezettségére hívta fel a tagállamok figyelmét.

Dolgozatom további részében az EJEE 10. cikkének sérelmét megállapító bírósági ítéleteket egy csokorba gyűjtve vizsgálom az Emberi Jogok Európai Bíróságának forrásvédelemmel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát, majd azokat az eseteket veszem a vizsgálódás célkeresztjébe, amelyekben az EJEB megítélése szerint a tagállami bíróság jogszerűen utasította forrása felfedésére a médiatartalom-szolgáltatót.

1.1.1. A Goodwin határozat

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának első nagy hatású ítélete a Goodwin v. the United Kingdom ügyben⁴³ született, s az abban tett megállapítások a forrásvédelem alapjaivá szilárdult szabályokká váltak. Részint ebben az ügyben mondta ki először a bíróság, hogy a forrásvédelem a sajtószabadság részét képezi, ugyanakkor deklarálta azt, hogy a forrásvédelem nem korlátozás

⁴²Gácsi. 2014. 86. oldal

⁴³William Goodwin v. The United Kingdom, Judgment of 27 March 1996, no. 17488/90

nélküli abszolút jog.⁴⁴ A jogesetben a The Engineer című lapnál alkalmazott újságíró gyakornokot az angol bíróság ötezer font pénzbírsággal sújtotta annak okán, hogy egy vezető piaci cég - a Tetra-financiális válsághelyzetéről bizalmas információkat állt szándékában nyilvánosságra hozni, ám a cég kérésére a bíróság az információkat szivárogtató forrás felfedésére utasította, amit az megtagadott. Az angol Fellebbviteli Bíróság a kérelemnek megfelelően a bírói intézkedéssel szembeni engedetlenségről szóló törvény 10. cikke alapján kötelezte az újságírót a forrásszemély felfedésére, amelyet azzal indokolt, hogy az az „igazságszolgáltatás érdekében” szükséges. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ellenben megállapította, hogy az angol Fellebbviteli Bíróság inkriminált intézkedései sértik az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkében foglalt véleménynyilvánítás szabadságához való jogot. A bíróság ezen döntését tizenegy szavazattal hét ellenében akként indokolta, hogy *„az újságírót hírforrásának felfedésére kötelező döntés és az e határozatnak nem engedelmesség miatt kiszabott pénzbüntetés abból a célból, hogy a Tetra érdekeit védjék, nem minősültek "egy demokratikus társadalomban szükséges intézkedéseknek" sem az angol törvényekre tekintettel, de még abban az esetben sem, ha figyelembe vesszük a nemzeti hatóságoknak biztosított mozgásszabadságot is.*⁴⁵ Amennyiben a tényfeltáró tevékenységet folytató médium nem tudja garantálni a lehetséges forrásoknak az anonimitást, a média nem tud megfelelően eleget tenni a „nyilvánosság őrző - kutyája” szerepének”.⁴⁶ A Bíróság az ítéletében ugyanakkor leszögezte, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozható, amelynek alkotmányos mércéje a szükségesség-arányosság vizsgálata. A korlátozhatóság feltételeit azonban törvényben kell rögzíteni és biztosítani kell az ahhoz kapcsolódó eljárási garanciák érvényesülését is, amely alatt az előzetes bírósági felülvizsgálat lehetősége értendő.⁴⁷

1.1.2. Voskuil v. the Netherlands- ügy

A Strasbourgi Bíróság több ítéletében is aggodalmát fejezte ki a holland forrásvédelmi szabályozás hiányosságait illetően, amely aggodalomnak 2007. november 22-i ítéletében hangot is adott a Voskuil v. the Netherlands ügy⁴⁸ kapcsán. A holland bíróság megítélése szerint az újságíró a jogvita tárgyát képező cikkben szereplő információkat bizalmas rendőrségi forrásból szerezte,

⁴⁴Mayer Annamária: Az újságírói források védelmének korlátozhatósága a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlatában. In Medias Res 2013/2.

⁴⁵William Goodwin v. The United Kingdom.

⁴⁶ David Banisar: Silencing sources: An international survey of protection and Threat's to Journalist's Sources. Privacy International. 2007. 17. o.

⁴⁷ William Goodwin v. The United Kingdom. 31. pont.

⁴⁸Voskuil v. The Netherlands, Judgment of 22 November 2007, no. 64752/01

még mielőtt ezen információk nyilvánosságra kerülhettek volna. Mindez a holland jogalkalmazó szerv szerint veszélyt jelentett az eredményes büntetőeljárásra ezért az újságíró forrása felfedésére utasította. A vallomástételt megtagadó médiatartalom-szolgáltatót a bíróság harminc napig terjedő szabadságvesztésre ítélte. Miután a kérelmező az EJEB-hez fordult a tagállami bíróság ítéletének felülvizsgálata céljából a Strasbourg-i Bíróság vizsgálta, hogy a véleménynyilvánítás szabadságába történt beavatkozás megfelelt-e a felfedésre kötelezés feltételeként megfogalmazott nyomós társadalmi szükséglet követelményének.⁴⁹A kérdés alapos vizsgálatát követően az EJEB elmarasztalta Hollandiát arra való hivatkozással a rendőrségi forrás azonosításához fűződő kormányzati érdeket nem tartotta fontosabbnak a forrás titokban tartásához való jognál, a kiszabott 30 napos szabadságvesztést pedig szükségtelennek minősítette.⁵⁰

1.1.3. Tillack vs. Belgium ügy

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a holland esettel azonos évben, 2007-ben a forrásvédelmi szabályozás kapcsán vizsgálta azt, hogy a forrás törvényes, avagy éppen törvénytelen eljárása befolyásolhatja-e az újságíró felfedésre kötelezését. Az oknyomozó újságírással foglalkozó Tillackot az Európai Csalás Elleni Hivatal feljelentette, amelynek előzménye egy, az újságíró által 2004-ben közölt cikksorozat volt. Az Eurostat feltételezett korrupciós ügyeiről tájékoztató cikk kapcsán felmerült a gyanú, hogy az abban szereplő információkat Tillack egy köztisztviselő megvesztegetésével, 8000 euró fejében szerezte. A vesztegetés gyanújára tekintettel a belga bíróság az újságíró forrása felfedésére kötelezte, s miután az a forrásvédelem szabályára hivatkozva megtagadta a vallomástételt, a bíróság házkutatást rendelt el, így otthonában illetve munkahelyén megannyi iratot lefoglaltak, amelyekből a forrás személyére vonatkozó adatok kerültek kézzelfogható közelségbe.⁵¹ Az EJEB elmarasztalta Belgiumot az ügy kapcsán az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének megsértése miatt, ugyanis a bíróság szerint az újságíró ingóságainak lefoglalása - amely a forrás személyazonosságának megállapítására irányult - nem volt szükséges egy demokratikus társadalomban. A források titokban tartásának joga kapcsán pedig kitért arra a bíróság, hogy az olyan jogként értékelhető, amely csak kivételesen korlátozható,

⁴⁹Mayer. 2014. 105. oldal.

⁵⁰International Criminal Procedure: Principles and Rules. Oxford University Press. 2013. 922.o.

⁵¹Franziska Boehm: Information Sharing and Data Protection in the Area of Freedom, Security and Justice. Springer-Verlag GmbH. 2011. 89. o.

és amelynek gyakorlása független kell, hogy legyen attól a körülménytől, hogy a forrás törvényesen vagy éppen ellenkezőleg járt-e el.⁵²

1.2. A forrástípus korlátja

1.2.1. Nordisk Film & TV A/S v. Denmark

Az Emberi Jogok Európai Bírósága csak szűk körben, kivételesen teszi lehetővé a médiatartalom-szolgáltató vallomástételre kötelezését az információforrása kilétére vonatkozóan. Azonban az eredményes bűnüldözés érdekében a nagy tárgyi súlyú bűncselekmények esetén nyomós közérdek fűződhet a forrás személyazonosságának vallomástételre kötelezéssel történő megállapításához. Az általam vizsgált két jogeset közös vonása, hogy a Strasbourgi Bíróság mindkét ügy kapcsán amellettt érvelt, hogy bizonyos esetekben az újságírókat nem illetheti meg a szó hagyományos értelmében vett forrásvédelemhez való jog, így az Egyezmény 10. cikke nem szolgálhat menedékként a büntetőjogi felelősségre vonás elől menekülő „informátoroknak”.⁵³

A Nordisk Film & TV A/S v. Denmark ügyben⁵⁴ egy dán oknyomozó újságíró a pedofiliával kapcsolatos szervezetek leleplezése céljából pedofilként álcázva magát részt vett az ún. Pedofil Egyesület ülésein, ahol a résztvevők tudta nélkül, rejtett kamerás felvételeket készített. Majd mikor a riport nyilvánosságra hozatalát követően az egyik egyesületi tagot szexuális bűncselekmény elkövetésével vádolta meg a dán rendőrség az újságírókat, mint bizonyíték birtokosát az egyesület ülésein készült felvételek bemutatására kötelezte. Az újságíró azonban arra hivatkozott, hogy a tagoknak nem volt tudomásuk a felvételek készítéséről, így a forrás titokban tartásához való jogra hivatkozással megtagadta a vallomástételt. A panaszos kérelmét azonban az EJEB elutasította azzal az indokolással, hogy mind a pedofília, mind a vád tárgyává tett szexuális cselekmények felderítéséhez nyomós közérdek fűződik, így a forrás felfedése társadalmi szükségletet szolgál.⁵⁵

1.2.2. Stichting Ostade Blade ügy

A 2014-ből származó jogesetben az Emberi Jogok Európai Bírósága a felfedésre kötelezés szabályainak megsértésére hivatkozó panaszos kérelmét megalapozatlannak találta és, mint ilyet elutasította. A jogeset origójában egy bombatámadás sorozat állt, amely egy vegyipari vállalat

⁵²Tillack v. Belgium. 3. oldal.

⁵³Stichting Ostade Blade against the Netherlands. Judgment of 27 May 2014. no.8406/06

⁵⁴Nordisk Film TV A/S v. Denmark Judgment of 8 December 2005. no. 40485/02.

⁵⁵Mayer. (47.lj.) 2013.

ellen irányult 1995-1996-ban. A Ravage című kétheti magazin - kiadója a Sticking Ostade Blade - szerkesztői az 1995-1996-os támadásokat követően sajtóközleményben arról adtak hírt, hogy levelet kaptak egy, a bombatámadásokért felelősséget vállaló szervezettől. Mindezen felül a magazin szerkesztői vállalták, hogy a soron következő számban a támadók személyét is nyilvánosságra hozzák. Ezt követően a holland nyomozóhatóságok házkutatást tartottak a magazin szerkesztőségében, amelynek során a robbantásokkal gyanúsított szervezet levelét keresték. A magazin egyik szerkesztője később úgy nyilatkozott, hogy a keresett levelet megsemmisítették az átvételét követően.⁵⁶ A tagállami bíróság előtt a magazin és egy szerkesztője kártérítés iránt indított pert, részint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének megsértése miatt, sérelmezve azt a feltevést, amely szerint a magazin és a robbantó szervezet között kapcsolat állhat fenn. A kérelem elutasítását követően európai jogorvoslati fórumra került az alapítvány ügye. Az EJEB az ügy befogadását követően megállapította, hogy a forrásvédelemmel kapcsolatban kialakult esetjog alapján az információt átadó személyt, mint a nyilvánosság örzójét védelem illeti meg a büntetőeljárásokban, ennek fényében a magazinnál tartott házkutatás és lefoglalás, amely egyértelműen a forrás azonosítására irányult megsértette az Egyezmény 10. cikkéből levezethető forrásvédelemre vonatkozó szabályt. A bíróság ugyanakkor kiemelte azt, hogy nem minden, magát újságírónak nevező egyén tekinthető jogi értelemben vett forrásnak. A bíróság érvelése arra irányult, hogy jelen esetben a forrásszemélynek nem állt szándékában információkat a köz érdekében nyilvánosságra hozni. Másodsorban a bíróság megállapította azt, hogy az adatközlő maga is felelősséggel tartozott a kérdéses bűncselekményekért, így az informátor célja a hírveréssel jelen esetben nem más volt, mint az anonimitás leple mögé bújva saját büntetőjogi felelősségre vonásának megkerülése.⁵⁷ Mindezek alapján az EJEB megállapította, hogy a forrás felfedésére kötelezést tiltó több éves esetjog ebben az ügyben nem alkalmazható, mivel a magazin informátora nem tekinthető a hagyományos értelemben vett információforrásnak, ezért a beadványt elutasította.

⁵⁶Polish Helsinki Foundation for Human Rights: Egyes információforrásokat nem illet meg védelem <http://www.liberties.eu/hu/news/ejeb-sajto-informacioforras-vedelme-> Letöltés dátuma: 2016.09.10.

⁵⁷Hugh Tomlinson: Case law, Strassbourg: Sticking Ostade Blade v. Netherlands, The limit of the concept of „journalistic source”. URL: <https://inform.wordpress.com/2014/06/22/case-law-strasbourg-sticking-ostade-blade-v-netherlands-the-limits-of-the-concept-of-journalistic-source-hugh-tomlinson-qc/> Letöltés dátuma: 2016.11.20.

2. Forrásvédelmi szabályozás az európai kontinensen túl

2.1. USA, a sokszínű forrásvédelem országa

A forrásvédelem garanciális szabályai megalkotásának kívánalma az európai kontinensen túl is égető szükségként jelentkezik. A szólásszabadság fellegváraként számon tartott Amerikai Egyesült Államok forrásvédelmi szabályozási struktúrája a tagállami pajzstörvények szintjén történik⁵⁸, amelyeknek szövetségi törvényi szintű összehangolásának szükségességére immáron több jogeset is rávilágított. Dolgozatomban két forrásvédelmi tárgyú jogesetben született ítélet párhuzamba állításával az amerikai tagállami szabályozás inkohereciájára, szövetségi szinten történő egységesítésének hiányára helyezem a hangsúlyt.

Az amerikai tagállamok forrásvédelmi szabályozása rendkívül heterogén természetű, egyes államok rendelkezései kizárólag polgári, míg mások a büntető eljárás területén biztosítanak védelmet az újságíró számára. A legerősebb forrásvédelmi szabályok a New York Civil Rights Law § 79 h) pontjában találhatóak.

Az első jelentősebb ügy 2005-ből származik, amelyben egy amerikai lapkiadó, a The New York Times újságíróját ítélték 85 napnyi letöltendő szabadságvesztésre a számára információt átadó bizalmas forrás kilétére vonatkozó vallomás megtagadás miatt.⁵⁹ Judith Miller, a lap újságírója és a Times egy másik munkatársa egy fedett CIA-ügynök személyazonosságának a kiszivárogtatása ügyében kerültek tanúként kihallgatásra, ugyanis Amerikában a Központi Hírszerző Ügynökség valamely tagja személyazonosságának nyilvánosságra hozatala bűncselekménynek minősül.⁶⁰ A CIA-ügynök férje, Joseph Wilson a New York Times hasábjain megcáfolta George Bush azon állítását, miszerint Szaddam Huszein Nigerben uránércet akart beszerezni a tervezett atom-fegyver programjához. A Times harmadik újságírója Robert Novak, bizalmas kormányzati forrásokból értesülve megírta, hogy Wilsont felesége, a CIA ügynök javasolta az útra Nigerbe. Judith Millernek a büntetőeljárás során azt rótták a terhére, hogy noha az értesülést maga nem hozta nyilvánosságra, a titokzatos kormányzati forrás személyét bírósági kötelezés ellenére mégsem fedte fel. Miller a forrásvédelem alapvető céljára hivatkozva amellet érvelt a washingtoni bíróság előtt, hogy a felfedésre kötelezés feltételei jelen esetben nem állnak

⁵⁸Press Shield Laws

⁵⁹ David Banisar: Silencing sources: An international survey of protection and Threat's to Journalist's Sources. Privacy International. 2007. 90.o.

⁶⁰Journalist's Privilege: Overview of the Law and Legislation in the 110th and 111th Congresses. In: Congressional Research Service. 2009. december 10. 3.o.

fenn, figyelemmel arra, hogy *"ha nem lehet megbízni az újságírók diszkréciójában, akkor nem tudják ellátni feladatukat, és akkor a sajtó sem lehet szabad"*⁶¹. A washingtoni bíró a vallomástételre kötelezést a Supreme Court 1972. évi döntésére alapozta. Ennek értelmében a sajtószabadságot deklaráló alkotmány-kiegészítés bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén nem biztosít jogot az újságírónak a forrás személyére vonatkozó vallomás megtagadásra. Végül Millert négy év szabadságvesztésre ítélte a washingtoni bíró, amelynek házi őrizetre történő átváltását elutasította. A New York Times elnöke ugyanakkor magasztalta Miller forrásvédelem érvényesülése mellett vívott harcát és akként nyilatkozott az újságíró választása kapcsán, hogy: *„vannak idők, amikor a demokrácia érdeke azt kívánja, hogy a lelkiismeret szavát kövessük”*.⁶²

Közel 10 évvel a Judith Miller ügyet követően Colorado államban újabb, kitüntetett figyelemmel övezett forrásvédelemmel kapcsolatos ügy látott napvilágot. Jana Winter, a Fox News oknyomozó újságírója az Auróra belvárosában található moziban elkövetett tömeggyilkosságról szóló cikkében arról számolt be, hogy a bűncselekmény elkövetője a Colorado Egyetem egy pszichiáter professzorának információkat juttatott el az ámokfutás részletes tervéről.⁶³ Winter cikkében két bűnüldöző forrásra hivatkozott, akiknek személyét a coloradoi bíróság felhívása ellenére nem fedte fel. Az újságíró a Colorado Press Law 3. szakaszára hivatkozva tagadta meg a vallomást, amely rögzíti, hogy *hírek, információk csak akkor képezhetik az eljárás tárgyát, ha közvetlenül relevánsak és lényegesek az ügy eldöntése szempontjából, más ésszerű módon nem szerezhetőek meg és az arra irányuló nyomós érdek magasabb rendű, mint az Amerikai Egyesült Államok Első Alkotmány-kiegészítésében foglalt véleménynyilvánítás szabadságának védelme*.⁶⁴ A coloradoi törvény értelmében tehát Wintert akár 6 hónapnyi szabadságvesztéssel is sújthatta volna a bíróság, amennyiben nem vesz váratlan fordulatot az ügy forrásvédelmi szempontból. Miután fény derült arra, hogy az oknyomozó újságíró tevékenység végzésének helye New York államban található az ügy elbírálása a továbbiakban New York állam joghatósága alá tartozott. Ez a körülmény pedig kedvező elbírálást jelentett az újságíró számára, hiszen a New York Civil Rights

⁶¹Bebörtönözték a New York Times újságíróját. MTI.

URL: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20050707bebortonoztek.html> - Letöltés dátuma: 2016.09.11.

⁶²Bebörtönözték a New York Times újságíróját. (56.lj.)

⁶³Theodore J. Boutros jr.: A Killer's Notebook, a Reporter's Rights. The New York Times. 9 April, 2013. URL: <http://www.nytimes.com/2013/04/10/opinion/in-the-jana-winter-case-a-debate-over-protecting-news-sources.html> - Letöltés dátuma: 2016.11.15.

⁶⁴The Colorado Press Shield Law (3) a) - c)

Law § 79 h) pontja abszolút védelmet biztosít a forrás számára.⁶⁵ Így Winter elkerülhette azt a meghurcoltatást, amit Judith Millernek át kellett élnie.

⁶⁵ Lauren Kirchner :Jana Winter's victory. Columbia Journalism Review. 2013. december 11.

2.2. Forrásvédelem Törökországban

Törökországban az újságírói források abszolút védelmet élveznek, más érdekek nem előzhetik meg a forrás titokban tartásához való jogot. Ennek ellenére a forrásvédelem gyakorlati érvényesítésének problémáira világított rá az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Görmüs and Others v. Turkey* ügyben.⁶⁶ A Strasbourgi bíróság által vizsgált jogesetben egy török hetilap 2007-es cikkében olyan török vezérkari rendszerről számolt be, ami a sajtó képviselőit aszerint osztályozta, hogy azok a vezérkar iránt barátiak, vagy ellenségesek-e, majd ezen mérlegelés eredménye alapján az ellenlábás újságírókat a fegyveres erők által szervezett bizonyos eseményekről kizárták. A médiaszakmai szervezetek fő képviselői, mint a Médiatanács illetve a Törökországi Újságírók Szövetsége tiltakozásuknak adtak hangot a kiadók és újságírók önkényes módon történő kiválasztása ellen, felhívva a figyelmet ennek a szólás- és sajtószabadságra gyakorolt káros hatására. A vezérkari főnök feljelentését követően a katonai ügyész felhívta Görmüs urat, az első panaszost, és felkérte a cikket alátámasztó adatok szolgáltatására, majd a Katonai Bíróság házkutatást rendelt el a magazin szerkesztőségében, ahol negyvenhat számítógépen tárolt adat külső merevlemezre történő átmásolására került sor.⁶⁷ A szerkesztőségben elrendelt házkutatás ellen fellebbezést terjesztett elő a magazin arra való hivatkozással, hogy a házkutatás és lefoglalás révén az újságírókat megillető forrásvédelmi szabályokat megsértették. A Katonai Bíróság a fellebbezést elutasító végzést azzal indokolta, hogy a lefoglalások célja kizárólag a bizalmasnak minősített vezérkari dokumentumok nyilvánosságra hozatala körülményeinek felderítése volt, így a 10. cikk sérelmére hivatkozásnak nincs törvényi alapja. Az Emberi Jogok Európai Bírósága azonban a forrásvédelemmel kapcsolatos esetjogból kiindulva hangsúlyozta, hogy az újságírókat megillető védelem kiterjed azon iratokra és dokumentumokra is, amelyekből a forrás személyazonossága megállapítható. A Bíróság megítélése szerint a magazin szerkesztőségében tartott házkutatás, valamennyi számítógép meghajtójának másolása sokkal nagyobb kárt okozott, mintha végzéssel a forrás felfedésére kötelezték volna a médiatartalom-szolgáltatót, hiszen így egyértelműen az ügygel összefüggésben nem álló adatok jutottak el a bírósághoz.⁶⁸ A Bíróság kiemelte továbbá, hogy az elrendelt házkutatás nem csupán az újságíró és az információforrásai közötti kapcsolatot befolyásolta negatív irányba, de dermesztő hatást gyakorolhatott más

⁶⁶ *Görmüs v. Turkey*. Global Freedom of Expression. Columbia University.
URL: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/ecthr-gormus-a-o-v-turkey-app-no-4908507-2016/>
Letöltés dátuma: 2016.11.02.

⁶⁷ *Case Görmüs and others v. Turkey*. Judgment of 19 January 2016. no 49085/07.

⁶⁸ Vö.: David Baniser. 2007. 32. o.

közérdekű kiszivárogtatókra is, ami a későbbiekre nézve rendkívül elriasztó hatással lehet a szabálytalan, vagy jogilag megkérdőjelezhető hatósági intézkedések jelentésére.⁶⁹

Összességében megállapítható, hogy az újságírói források hatékony védelmére vonatkozó garanciális szabályok kiépítése nélkülözhetetlen az államok demokratikus működéséhez. Ennek tükrében a világ országainak többsége valamilyen formában beépítette jogrendjébe az információforrás védelmét biztosítani hivatott szabályokat, azonban a forrásvédelemre vonatkozó jogi garanciák bővítése a jogalkalmazás tapasztalatai alapján indokoltak. Dolgozatom következő fejezetében azokat - a véleményem szerint szükséges - lépéseket, eszközöket vázolom fel, amelyek elengedhetetlenül szükségesek egy elfogadható jövőbeli forrásvédelem működése érdekében.

⁶⁹Case Görmüs and others v. Turkey. 73.-74. pont

IV. fejezet. A forrásvédelem továbbfejlesztésének lehetőségei Magyarországon

A magyar büntetőeljárásban az elmúlt húsz év során kialakult forrásvédelmi szabályozás napjainkra az európai minimumoknak megfelelő eljárási garanciákat biztosít az oknyomozó újságírás számára. Ennek ellenére a védelem szintjének emelése továbbra is indokolt hazánkban, hiszen a technika fejlődésével a források védelme nem kizárólag a nyomtatott sajtó és a hivatásszerűen végzett médiatartalom-szolgáltatói tevékenység világában szükséges. A jelenlegi szabályozás részleteinek kidolgozásában mintául szolgálhatnak hazánk számára a forrásvédelmi szabályozás területén élen járó országok megoldásai. A továbbiakban ezen megoldási lehetőségeket teszem vizsgálódásom tárgyává.

1. Az újságíró fogalmának egzakt, kibővített meghatározása

A forrásvédelmi szabályok kialakításának elsődleges célja, annak biztosítása, hogy az oknyomozó újságírók megfélemlítés és korlátozás nélkül gyakorolhassák a politika és a közélet tisztasága feletti ellenőrző szerepüket tényfeltáró írásaik által. Az újságíró fogalmának törvényi szinten történő meghatározása azonban kihívásokkal teli jogalkotói feladatnak bizonyul. A technológia fejlődésével az újságírás szükségképpen bővülő kategóriává vált. Egyetértek Dr. Mayer Annamária, a Médiatudományi Intézet munkatársának azon megállapításával, miszerint: *formális kritériumok alapján nehéz azonosítani az újságírót, így lényegében bárki annak tekinthető, aki a nyilvánosság valamely fóruma előtt tájékoztató tevékenységet végez, akár információk gyűjtésével, akár a már meglévők értékelésével teszi is ezt.*⁷⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000. évi ajánlásában szintén foglalkozott az újságíró fogalmának meghatározásával, amelyet kiterjesztett az olyan természetes- és jogi személyekre, akik rendszeresen vagy hivatásszerűen gyűjtenek vagy terjesztenek információkat a nyilvánosság számára bármely tömegkommunikációs eszközön keresztül.⁷¹ Hasonló definícióra építkezik az EJEB forrásvédelmi joggyakorlatában, hiszen nem követeli meg, hogy az újságíró valamely médiatartalom-szolgáltatóval munkaviszonyban álljon, csupán annyi elvárást támaszt, hogy az illető az újságírói etikai normákat betartva, jóhiszeműen eljárva nyújtson megalapozott és pontos információkat. Ezen iránymutatások ellenére a hazai büntetőeljárásról szóló törvény indokolatlanul szűkre vonja a védett személyek körét. A Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában szabályozott relatív

⁷⁰Mayer. 2014. 119. oldal

⁷¹Koltay-Mayer. 2012. 397. oldal

vallomás megtagadás jogára kizárólag a médiatartalom-szolgáltatót, valamint a vele munkaviszonyban, vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személyt jogosítja fel.⁷² Azaz a Be. és az Smtv. szabályai értelmében forrásvédelem címén kizárólag a professzionális újságírók jogosultak a forrás kilétére vonatkozó vallomás megtagadására, annak ellenére, hogy a tájékoztató tevékenység ma már nem kizárólag hivatásszerűen végezhető.⁷³ Ezen felismerés megjelenik a belga szövetségi törvényben, amely átfogó módon határozza meg az újságíró fogalmát, így a forrásvédelem szabálya által védett személyek körét. A belga alkotmánybíróság 2006-ben született ítéletében a vallomás megtagadás jogát kiterjesztette a nem hivatásszerűen információgyűjtési és közlési tevékenységet végző természetes személyekre, így többek között a bloggerekre, akik rendszeresen vesznek részt közvéleménynek szánt információk beszerzésében, szerkesztésében vagy terjesztésében.⁷⁴ Üdvözlendő lépésnek tartanám a belga szabályozáshoz hasonló, kibővített fogalom meghatározást a hazai büntető eljárásjog területén, amely hozzájárulhatna a szabadúszó újságírók által is képviselt sajtószabadsághoz való jog gyakorlásához.

2. Újságírói etikai kódex kialakításának szükségessége

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2011-es ajánlása⁷⁵ az újságírók bizalmas forrásainak védelme kapcsán a forrásvédelem önszabályozás útján történő rendezésének lehetőségére hívta fel a figyelmet. A Közgyűlés szerint jelentősen előmozdítaná a forrásvédelem európai helyzetét, amennyiben a kontinens országai szakmai-etikai kódexekben is rögzítenék újságírók titoktartási jogát. Ezen etikai kódexek részint azt a célt szolgálják, hogy a közös alapelvek segítségével az újságírók érvényt szerezzenek a vallomás megtagadási joguknak és védelmet élvezzenek a rájuk nehezedő politikai nyomással szemben, másrészt a szenzációhajhásztól mentes tájékoztatáshoz való jog biztosításához is hozzájárulhatnak. Ezen követelményeknek megfelelően az angol forrásvédelmi szabályozás egyik sarokköve az önszabályozás, amely az Editor's Code of Practice magatartási kódexében ölt testet. A magatartási

⁷² Vö.: Contempt of Court Act. 1981. Chapter 49. 10. cikk. "No court require a 'person' ..."

⁷³ Gácsi. 2014. 95. oldal.

⁷⁴ Constitutional Court Judgment of 7 June 2006, no. 91/2006. : „the protection of journalistic sources covers all individuals that exercise an informative activity, whether or not they are professional journalists”. In: Bart Van Besien: Does media policy promote media freedom and independence? The case of Belgium. December 2011. 20.o.

⁷⁵ Recommendation (Parliamentary Assembly of the Council of Europe) no. R (2011) 1950. The protection of journalists' sources.

kódex 14. §⁷⁶ -a nem csupán lehetőségként, hanem az újságírók morális kötelezettségeként rendelkezik a forrásvédelem követelményéről.⁷⁷ Magyarországon a média területén ma is az önszabályozás hiánya tapasztalható, amely egyúttal káros hatással lehet a forrásvédelemre. Ugyan 2000-ben, Visegrádon kidolgozásra kerültek az újságírás etikai alapelvei, illetve 2012-ben az önszabályozás irányába mutató lépésként a Főszerkesztők Fóruma egy etikai normákat tartalmazó dokumentumot is elfogadott, mindez azonban nem gyakorolt érezhető hatást az újságírói gyakorlatra.⁷⁸

3. A felfedésre kötelezés feltételeinek szigorítása

Ahogy dolgozatom korábbi fejezetében már rávilágítottam: az információforrás védelmére vonatkozó szabályozást hatályba lépését követően számtalan kritika érte. Ezek közül álláspontom szerint a felfedésre kötelezés konjunktív feltételeinek egyikére vonatkozó észrevétel tekinthető kellően megalapozottnak. Tekintettel arra, hogy a hazai büntető eljárásról szóló törvény értelmében a forrás kilétének felfedésére három évig terjedő, vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén van lehetőség, így felfedésre kötelező határozat születhet kisebb jelentőségű büntetőügyekben is. Mindez értelemszerűen azt eredményezheti, hogy az újságírónak a forrás kilétére vonatkozó vallomás megtagadási joga kiüresedhet, hiszen akár a tényfeltáró cikkek által gyakran leleplezett csalások esetén is a forrás személyének megnevezésére lehet kötelezni a médiatartalom-szolgáltatót. Ebből pedig az következik, hogy a vallomástételre kötelezés válhatna főszabállyá. Az új büntető eljárásról szóló törvény tervezete⁷⁹ ezt a problémát felismerve már öt évig terjedő vagy annál súlyosabban büntetendő bűncselekmények elkövetése esetén teszi lehetővé a felfedésre kötelező határozat meghozatalát, természetesen az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén. Ennek köszönhetően az újságírók forrásainak védelme várhatóan nagyobb hangsúlyt kap a jövőben, hozzájárulva a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesüléséhez.

⁷⁶„Journalists have a moral obligation to protect confidential sources of information.”

⁷⁷Mayer. 2014. 109. oldal.

⁷⁸Koltay-Mayer. 2012. 416-417. oldal

⁷⁹Előterjesztés A büntetőeljárásról szóló törvényről. Igazságügyi Minisztérium 2016. június 20. 168. § (2) bekezdés a) pont

4. A publikálás előtt álló írások védelmének szabályozása

A dolgozat írásának ideje alatt hatályban lévő hazai büntető eljárásról szóló törvény, illetve az új eljárási törvény tervezete is rögzíti, hogy a médiatartalom-szolgáltató relatív mentessége az annak alapjául szolgáló jogviszony megszűnése után is fennmarad. Azonban egyik normaszövegben sem található kifejezett rendelkezés arra vonatkozóan, hogy mikortól társul az oknyomozó újságíró cikkéhez relatív vallomásmegtagadási ok. Azaz bizonytalan, hogy az információforrás kilétére vonatkozó védelem a publikálás előtt álló, még nyilvánosság számára közzé nem tett anyagokra kiterjed-e, avagy az új mentességi ok kizárólag a már kiadott cikkek kapcsán értelmezhető. Álláspontom szerint indokolt lenne a védelem *expressis verbis* kiterjesztése ezen kiadatlan dokumentumokra is, ezáltal kiküszöbölhetővé válna az irat lefoglalás alóli mentesség problematikája⁸⁰, azaz az újságíró által a munkahelyén tartott publikálatlan iratok kapcsán ugyancsak fennállna a vallomás megtagadási jogosultság, ez pedig meggátolhatná a forrás közvetett módon történő azonosítását.

5. Az oknyomozó újságírás jövője

A technológiai fejlődéssel nem csupán a forrásvédelmi szabályozás által védett személyek köre változott meg, de jelentős módosulás tapasztalható az üzleti és politikai élet visszasságainak leleplezési módszerei területén is. Az utóbbi évtizedben megjelenő új generációs közérdekű bejelentők és *whistleblowerek*⁸¹ mindinkább elsőbbségre törtek, ugyanis tevékenységükhöz fokozottabb forrásvédelmi garanciák kapcsolódnak a modern informatikai megoldások következtében. A WikiLeaks, az első szivárogtató platformként célul tűzte ki, hogy a források anonimitásának maximális garantálása mellett a vállalatok és a kormányok teljes átláthatósága érdekében leleplezze a verseny- és közszférában felmerülő jogtalanságokat.⁸²

A WikiLeaks és a hozzá hasonló kiszivárogtató fórumok legnagyobb előnye, hogy a nyilvánosság mindenek felettiségét zászlajukra tűzve a klasszikus oknyomozó újságírással szemben az informátorok számára teljes névtelenséget tudnak biztosítani. A világ legtöbb országa ugyan garantálja az oknyomozó újságírók számára is a vallomás-megtagadási jogot és az újságíró

⁸⁰ Be. 152 § (4) vö. Codice di Procedura Penale Art. 256.

⁸¹ Association for Progressive Communication: The protection of sources and whistleblowers.

URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Protection/AssociationProgressiveCommunications.pdf>

Letöltés dátuma: 2016.09.18.

⁸² Bodoky Tamás: WikiLeaks fiasco, avagy a forrásvédelem szégyenteljes kudarca. URL: http://hvg.hu/velemeney/20110905_wikileaks_bodoky - Letöltés dátuma: 2016.08.10.

forrásának azonosítására alkalmas dokumentumok lefoglalásának tilalmát, a szivárogtató platformok mindezt a lenyomozhatatlanságot egy titkosított informatikai fájl-beküldő rendszerrel a védelem magasabb szintjére emelték.⁸³ Ami a „megerősített” forrásvédelmet illeti: valóban több száz ügy kiszivárogtatása kapcsán teljes körűen megvalósult az információt átadó személy a „tégla”- kilétének titokban maradása⁸⁴, mindez azonban olykor csak a szerencsének volt köszönhető. Talán a sors fintora, talán törvényszerűség, hogy éppen Daniel Domscheit-Berg, a WikiLeaks egykori munkatársa leplezte le könyvében az „*adatmágnés negatív pólusát*”⁸⁵. A szerző szerint a kiszivárogtató fórum korántsem biztosított teljes körű forrásvédelmet. Álláspontja szerint hosszú időn keresztül jellemezte az internetes platformot a professzionalitás hiánya, így a forrásvédelem „*sokszor nem volt egyéb, mint lélektani blöffök általi trükkös manipuláció.*”⁸⁶ Míg az alapítók viszonylag csekély kockázat mellett élvezhették a világ érdeklődését, addig az információt átadó személyek talán tudatában sem voltak annak, mekkora kockázatot is vállaltak a kiszivárogtatással.⁸⁷ Éppen az internetes portál bizonytalan forrásvédelmi szabályainak az elszenvedői voltak a titkosítás nélkül nyilvánosságra hozott amerikai diplomáciai táviratok kapcsán információforrásul szolgáló személyek. Noha a titkos adatok szerkesztés nélküli - így a források azonosítására alkalmas módon történő - nyilvánosságra hozatala jelentős presztízs veszteséget okozott nem csak a WikiLeaks-nek, de számos, hasonló tevékenységgel foglalkozó internetes fórum számára is, azonban a valódi kockázatvállalók, maguk az információt szivárogtató források, akikre a média szenzációhajhász világában - mint megannyiszor - most is kevés figyelem jutott.⁸⁸

Az információforrások anonimitása a szivárogtató platformok egyik legnagyobb előnye, egyben a legnagyobb veszélyforrás is. Weyer Tamás, az origo internetes hírportál volt szerkesztője szerint „*a névtelen forrás előnye, hogy az újságíró elfogulatlanul kezelheti az információt, ellenben nem tudja forráskritika alá vetni.*”⁸⁹ Véleményem szerint a hagyományos

⁸³ A G20 országok közül Ausztrália, Kanada, Japán, Dél Afrika, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok széleskörű törvényi szabályozás révén lehetővé teszi a közszféra közérdekű bejelentőinek a védelmet. In.: G20 Anti- Corruption Action Plan Protection of Whistleblowers.2011. 17. o.

⁸⁴Lsd. francia államfők titkos megfigyelésének- illetve az USA afganisztáni és iraki háborújával kapcsolatos titkos katonai, politikai jelentések leleplezése

⁸⁵Daniel Domscheit-Berg : WikiLeaks: a leleplezés. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2011.

⁸⁶Daniel Domscheit-Berg: WikiLeaks: a leleplezés. 2011. 35. oldal

⁸⁷Papp László Tamás: A WikiLeaks titok: egy adatmágnés negatív pólusa. MATARKA 40. évfolyam 7.-8. sz./ 2011. 17-19. oldal.

⁸⁸Bodoky. 2011.

⁸⁹A modern kiszivárogtatók új típusú újságírókat igényelnek

oknyomozó újságírók és a modern technikai eszközöket felhasználó szivárogtató platformok hatékony együttműködése garantálhatja az információt átadó személy kilétének titokban maradását illetve a lakosság tájékozódáshoz való jogának biztosítását. Álláspontom szerint a fejezetben felsorolt, a forrásvédelem továbbfejlesztésére irányuló eszközök csak együttes megvalósításuk esetén tudnak hozzájárulni az információforrás védelmének kiteljesedéséhez hazánkban, ezért ezek összehangolása indokolt.

Összegzés

Az információforrás védelme napjainkra Európa csaknem minden országában valamilyen formában - akár törvényi, akár alkotmányi, akár etikai kódex formájában - szabályozást nyert. Annak ellenére, hogy jelenleg nem létezik a források védelmére vonatkozó egységes közösségi szabályozás, ettől függetlenül az a tendencia figyelhető meg, hogy a legtöbb európai ország, illetve több kontinensen túli állam garanciális szabályokat épített be a büntető eljárásába annak érdekében, hogy az újságírók vallomás megtagadási jogát legitimálják. A valódi eltérés ezen eljárási garanciák jellegében fedezhető fel. Ami hazánkat illeti kijelenthető, hogy a médiatartalom-szolgáltató vallomás megtagadási jogának A büntető eljárásról szóló törvényben való rögzítésével az információforrás védelmére vonatkozó garanciális szabályok kiépítésére sor került. Ezen eljárási garanciák magyar jogrendbe történő beépítésével az Emberi Jogok Európai Bírósága által is oltalmazott véleménynyilvánításhoz való jog nem szenved sérelmet. Ugyanakkor kijelenthető az, hogy jelenleg kihívásokkal teli feladatnak tűnik a forrásvédelem szabályainak a folyton újuló és megújuló technikai fejlődéssel való összhangjának megteremtése. Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy létezik-e hatékony forrásvédelmi szabályozás a magyar büntetőeljárás területén. A kérdés elméleti és gyakorlati megvalósulásának körbejárása után arra a megállapításra jutottam, hogy a forrásvédelem teljes körűvé tételéhez a jelenleg hatályos szabályozás részbeni pontosítása, részbeni kiterjesztése szükséges. Álláspontom szerint az előző fejezetben felsorolt, a forrásvédelem továbbfejlesztésére irányuló eszközök együttes megvalósításuk esetén hozzá tudnak járulni az információforrás védelmének kiteljesedéséhez hazánkban. Ebben a körben fontosnak tartom a forrásvédelem szintjének emelése érdekében a szabadúszó újságírók vallomásmegtagadási jogának *expressis verbis* szabályozását akár A büntető eljárásról szóló törvény szintjén. A források közvetett formában történő azonosításának megakadályozása érdekében pedig akár a védelemnek a publikálás előtt álló dokumentumokra történő kiterjesztését, akár a lefoglalás alóli mentességek körének kiterjesztését mellőzhetetlennek tartom. A fentiekre tekintettel úgy gondolom, hogy a jelenleg a bírói karra nehezedő jogértelmezési bizonytalanságok kiküszöbölése jelentős részben jogalkotói feladat, ugyanakkor az újságírók önszabályozási mechanizmusainak - akár etikai kódex formájában történő - kiépítése szintén hozzájárulhat egy valódi és teljes körű információforrás védelemhez.

Irodalomjegyzék

Bajomi Lázár Péter: Hírközlés tegnap és ma. Médiakutató 2009/ősz.

Bayer Judit: Az új médiatörvény sajtószabadságot korlátozó rendelkezései. Médiakutató. 2011 tavasz.

Daniel Domscheit-Berg : Inside WikiLeaks.(A leleplezés. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2011. évfolyam.7.-8.sz./2011.

Dojcsák Dalma: A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának végzése egy újságíró tanúvallomásra kötelezéséről. JeMa 2015/1.

Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási Büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt. Szeged 2013.

Gácsi Anett Erzsébet: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban. Szegedi Tudományegyetem Állam - és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. Szeged, 2015.

Gácsi Anett Erzsébet: Az információforrás védelme a büntetőeljárásban, avagy az új relatív tanúzási akadály. Emberek Őrzője - tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014.

Grád András- Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. Budapest, HvgOrac 2011.

Koltay András - Polyák Gábor: Az Alkotmánybíróság határozata a médiaszabályozás egyes kérdéseiről. JeMa 2012/1.

Koltay András: A médiaalkotmányról. Közjogi Szemle. 2010/IV.

Komáromi Brigitta: Kártérítés a büntetőperben. Büntetőjogi Szemle IV. évfolyam 2015/1-2. szám. Hvgorac.

Mayer Annamária: Az újságírói források védelmének korlátozhatósága a strasbourgi bíróság ítélezési gyakorlatában. In Medias Res 2013/2.

Mayer Annamária: Az újságírói forrásvédelemhez való jog összehasonlító elemzése az egyes Európai államokban. Médiatudományi Intézet. 2014.

Papp László Tamás: A WikiLeaks titok: egy adatmágnés negatív pólusa. MATARKA 40.

Felhasznált internetes források:

A modern kiszivárogtatók új típusú újságírókat igényelnek. Mérték Médiafesztivál.

URL: http://atlatszo.blog.hu/2013/11/08/mit_csinal_maskepp_a_kiszivarogtatok_uj_generacioja -

Association for Progressive Communication: The protection of sources and whistleblowers. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Protection/AssociationProgressiveCommunications.pdf>.

Bebörtönözték a New York Times újságíróját. MTI.

URL: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20050707bebortonoztek.html>.

Bodoky Tamás: WikiLeaks fiaskó, avagy a forrásvédelem szégyenteljes kudarca.

URL: http://hvg.hu/velemeney/20110905_wikileaks_bodoky

Dirk Voorhoof: Extra procedural safeguards for protection of journalistic sources: Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands.

URL: <https://strasbourgobservers.com/2010/09/16/extra-procedural-safeguards-for-protection-of-journalistic-sources-sanoma-uitgevers-b-v-v-the-netherlands/>

Görmüs v. Turkey. Global Freedom of Expression. Columbia University.

URL: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/ecthr-gormus-a-o-v-turkey-app-no-4908507-2016/>

Hugh Tomlinson: Case law, Strassbourg: Stichting Ostade Blade v. Netherlands, The limit of the concept of „journalistic source”.

URL: <https://inform.wordpress.com/2014/06/22/case-law-strasbourg-stichting-ostade-blade-v-netherlands-the-limits-of-the-concept-of-journalistic-source-hugh-tomlinson-qc/>

Kóczyán Sándor: A magyar médiaszabályozás és az információforrások védelme.

URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2013_01_tavas/05_informacioforrasok_vedelme.pdf.

Lehallgatták a Blikk újságíróját.

URL: <https://nepszava.hu/cikk/1093900-lehallgattak-a-blikk-ujsgirojat>

Mayer Annamária: Titkosítás vagy titoktartáshoz való jog? Vitaest az újságírói források védelméről Brüsszelben. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság – Médiatanács- Médiatudományi Intézet.

Polish Helsinki Foundation for Human Rights: Egyes információforrásokat nem illet meg védelem.

URL: <http://www.liberties.eu/hu/news/ejeb-sajto-informacioforras-vedelme>

Theodore J. Boutrous jr.: A Killer's Notebook, a Reporter's Rights. The New York Times. 9 April, 2013.

URL: <http://www.nytimes.com/2013/04/10/opinion/in-the-jana-winter-case-a-debate-over-protecting-news-sources.html>.

Idegen nyelvű szakirodalom:

Bart Van Besien: Does media policy promote media freedom and independence? The case of Belgium. December 2011.

David Banisar: Silencing sources: An international survey of protection and Threat's to Journalist's Sources. Privacy International. 2007.

Franziska Boehm: Information Sharing and Data Protection in the Area of Freedom, Security and Justice. Springer-Verlag Gmbh. 2011.

G20 Anti- Corruption Action Plan Protection of Whistleblowers.2011.

International Criminal Procedure: Principles and Rules. Oxford University Press. 2013.

Journalist's Privilege: Overview of the Law and Legislation in the 110th and 111th Congresses. In: Congressional Research Service. 2009. december 10

Julian Pain: Bloggers, the new heralds of free expression. France, Reporters without borders. 6. o.

Lauren Kirchner :Jana Winter's victory. Columbia Journalism Review. 2013. december 11.

Felhasznált EJEB ítéletek jegyzéke:

Case Görmüs and others v. Turkey. Judgment of 19 January 2016. no49085/07.

Financial Times Ltd. and Others v. The United Kingdom, Judgment of 15 December 2009, no. 821/03.

Nordisk Film TV A/S v. Denmark Judgment of 8 December 2005. no. 40485/02.

Sanoma Utigevers B.V. v. the Netherlands Judgment of 14 September 2010. no.38224/03;

Stichting Ostade Blade against the Netherlands. Judgment of 27 May 2014. no.8406/06

Tillack v. Belgium Judgment of 27 November 2007., no. 20477/05

Voskuil v. The Netherlands, Judgment of 22 November 2007, no. 64752/01

William Goodwin v. The United Kingdom, Judgment of 27 March 1996, no. 17488/90